

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Sari Mahonen
Maarit Nykänen

PIIRAKANPAISTOA JA SUKUPOLVIEN KOHTAAMISIA TERHOKERHOSSA

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2015

Karelia
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ
Maaliskuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
013 260600

Tekijät
Sari Mahonen ja Maarit Nykänen

Nimeke
Piirakanpaistoa ja sukupolvien kohtaamisia Terhokerhossa

Toimeksiantaja
Inkeri Tiitinen, Koko Suomi leikkii -hanke, SPR

Tiivistelmä

Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää ikäihmisten ja lasten välistä kohtaamista sekä ikäihmisten kokemuksia toiminnasta lasten kanssa Terhokerhossa. Halusimme selvittää, millaisena ikäihmiset kokevat vuorovaikutuksen lasten kanssa, ja miten ikäihmisten perinnetieto siirtyy lapsille. Opinnäytetyön kannalta merkitykselliseksi osoittautui kolme sukupolvea isovanhempi/ikäihminen, lapsi ja vanhempi.

Opinnäytetyömme on laadullinen ja aineistonkeruumenetelminä käytimme havainnointia havainnointirungon avulla sekä haastattelua yhdessä haastateltavien kanssa otettujen valokuvien avulla.

Tärkeimpänä opinnäytetyömme tuloksena pidämme sitä, että ikäihmisen ja lapsen välinen kohtaaminen oli luontevaa riippumatta siitä, olivatko he toisilleen vieraita. Havaitsimme, että Terhokerhon toiminnassa tapahtui kokemustiedon siirtoa eri sukupolvien välillä. Tärkeitä ikäihmisten rooleja olivat neuvojan, leikittäjän, ohjaajan ja läheisyyden antajan roolit. Terhokerhoissa kohtasivat kolme sukupolvea, joilla ei ole välttämättä biologista sukulaisuussuhdetta. Nämä sukupolvet jakoivat kokemuksiaan keskenään. Ikäihmisten, lasten ja vanhempien vuorovaikutussuhteessa näyttäytyivät luottamus ja turvallisuuden tunne. Haastatteluissa tuli esille, että oman kokemustiedon siirtäminen oli ikäihmisille tärkeää.

Tulevaisuudessa opinnäytetyön voisi tehdä myös toisen kohderyhmän, kuten lasten tai vanhempien, näkökulmasta samoissa Terhokerhoissa. Aihe voisi keskittyä myös tarkemmin kolmen sukupolven kohtaamiseen eli mitä eri sukupolvet saavat toisiltaan.

Kieli
suomi

Sivut 48
Liitteet 4
Liitesivumäärä 4

Asiasanat
Terhokerho, isovanhemmuus, sukupolvityö

THESIS
March 2015
Degree Programme for Social Services
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
013 260600

Author(s)

Sari Mahonen and Maarit Nykänen

Title

Baking Karelian Pasties and Meeting Generations in Terhokerho.

Commissioned by

Inkeri Tiitinen, Koko Suomi leikkii -project, the Finnish Red Cross

Abstract

The purpose of this thesis was to investigate the encounter between the elderly and the children as well as the elderly's experiences of the activities with the children in Terhokerho. We wanted to solve how elderly people experience interaction with the children and how traditional knowledge of older people transfers to the children. Meaningful things in this thesis were three generations, the grandparent or an elderly person, a child and a parent. The thesis was conducted using the qualitative research method. The material of this thesis was collected by using observation with an observation frame and interview with photographs that were taken with the interviewees.

The main results of this thesis are the following. The encounter between the elderly and children was natural, regardless of whether they were strangers to each other. The experience of elderly was transferred between the generations in Terhokerho. The roles of the elderly were adviser, play expert, supervisor and provider of proximity. Terhokerho is a meeting place for three generations that do not necessarily have a biological family relationship. These generations share their experiences with each other. We observed trust and feeling of security in Terhokerho. Transferring knowledge was important for the elderly.

This subject could be continued from the perspective of another target group, such as children or parents, in these Terhokerho. The subject could also focus more precisely on the encounter of three generations in Terhokerho.

Language
Finnish

Pages 48
Appendices 4
Pages of Appendices 4

Keywords

Terhokerho, grandparenting, intergenerational work

Sisältö

TIIVISTELMÄ ABSTRACT

1	Johdanto	5
2	Opinnäytetyön tietoperusta	7
3	Sukupolvet	8
3.1	Perhesukupolvi ja yhteiskunnallinen sukupolvi	8
3.2	Sukupolvien roolit	9
4	Isovanhemmuus	10
4.1	Isovanhemman rooli	10
4.2	Sosiaalinen isovanhemmuus	11
4.3	Isovanhemmuus voimavarana ikäihmiselle ja lapselle	12
5	Sukupolvien kohtaaminen	13
5.1	Ihmisen kokemus sukupolvista	14
5.2	Perinteiden siirtämistä ja yhdessäoloa	15
6	Vuorovaikutusta sukupolvissa	16
6.1	Sukupolvityö	16
6.2	Koko Suomi leikkii-hankkeen Terhokerho	18
7	Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt	20
8	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimusmenetelmän valinta	22
9	Aineiston hankinta Terhokerhoissa ja aineiston analyysi	24
9.1	Havainnointi	25
9.2	Valokuvaus ja avoin haastattelu	25
9.3	Aineiston luokittelu ja analysointi	28
10	Sukupolvien kohtaaminen Terhokerhossa	29
10.1	Ikäihmisen ja lapsen vuorovaikutus Terhokerhossa	29
10.2	Ikäihmisen rooli Terhokerhossa	31
10.3	Ikäihmisen tietotaidon siirtäminen Terhokerhossa	32
10.4	Kolmen sukupolven kohtaaminen Terhokerhossa	33
11	Lopuksi	34
11.1	Johtopäätökset	35
11.2	Kokemukset aineistonkeruusta	39
11.3	Eettisyys ja luotettavuus	39
11.4	Oppimisprosessimme ja jatkotutkimusideat	42
	Lähteet	45

Liitteet

Liite 1	Toimeksiantosopimus
Liite 2	Saatekirje
Liite 3	Havainnointirunko
Liite 4	Käytetyt aineistonkeruumenetelmät

1 Johdanto

Olimme mukana Suomen Kulttuurirahaston Koko Suomi leikkii -hankkeen Joensuu Terhokerhon toiminnassa sosionomin opintoihin kuuluvien kehittämistyönharjoitteluiden kautta kesällä ja talvella 2014. Näin ollen meille nousi ajatus selvittää Terhokerhossa tapahtuvaa toimintaa ikäihmisen ja lapsen kohtaamisen näkökulmasta. Kiinnostustamme aiheeseen lisäsivät havaitsemamme asiat Joensuu Terhokerhossa. Havaitsimme, että ikäihmisille oli yhtä tärkeää sekä osallistuminen toimintaan että lasten leikin seuraaminen. Havainnoimme myös, että vuorovaikutus oli luontevaa vaikka ikäihmiset ja lapset olivat vieraita toisilleen ja ikäihmisten oli halua siirtää elämäkokemustaan lapsille. Totesimme kerhojen aikana, miten tärkeää lasten kohtaaminen on ikäihmiselle.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista on sukupolvien välinen kohtaaminen Terhokerhoissa ja millaiset ovat ikäihmisten kokemukset lasten kanssa toimimisesta. Keskityimme opinnäytetyössämme ikäihmisten näkökulmaan. Opinnäytetyö on laadullinen ja aineistonkeruumenetelminä olivat havainnointi ja haastattelu valokuvan avulla. Aineistonkeruu tapahtui Juankosken, Kontiolahden ja Outokummun Terhokerhoissa.

Toimeksiantajamme on SPR:n työntekijä, Koko Suomi leikkii -hankkeen leikkilähetti Inkeri Tiitinen. Tarvetta opinnäytetyölle on, koska Suomen Kulttuurirahaston tavoitteena on tutkia Terhokerhojen toimintaa hankkeen aikana. Näin ollen opinnäytetyömme sattui juuri sopivaan aikaan. Saimme toimeksiantajalta tiedon, että hankkeessa ikäihmisten näkökulman ja kokemusten selvittäminen on jäänyt vielä vähäiseksi.

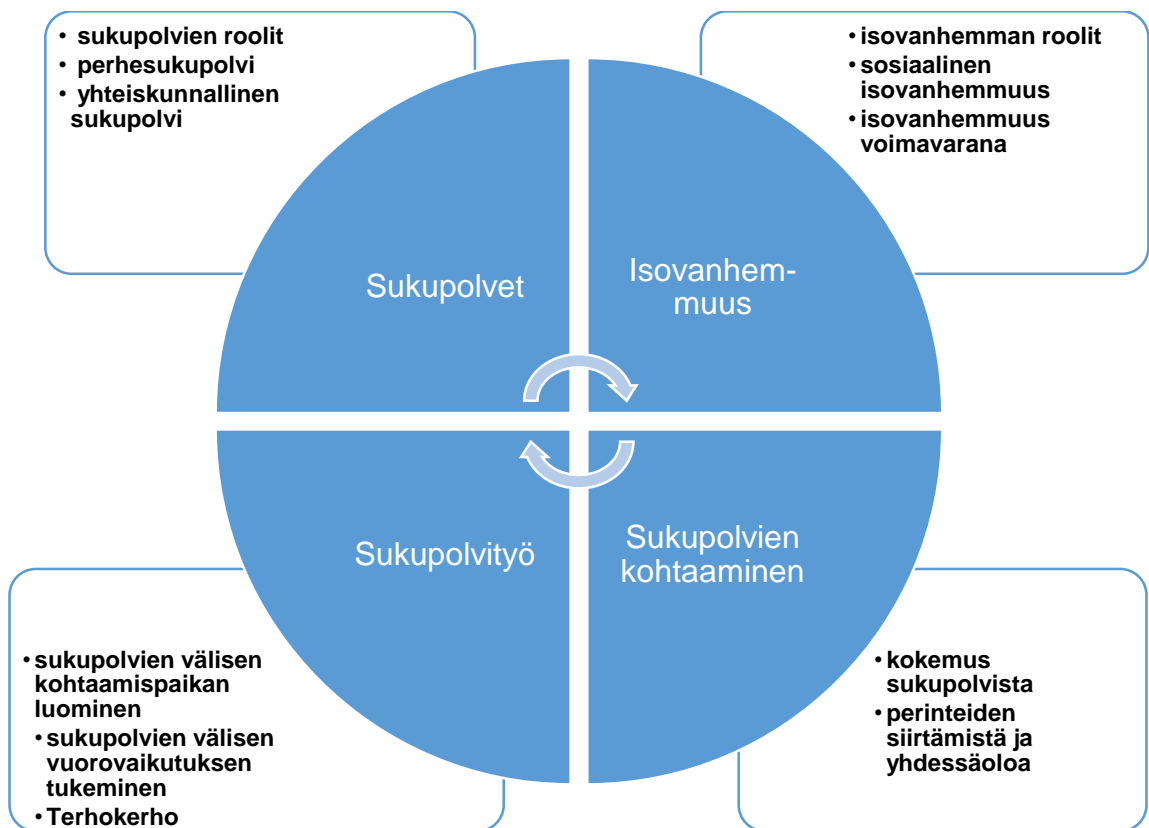
Teimme aineistonkeruuta kolmessa Terhokerhossa, joilla kaikilla oli toiminnassaan erilainen teema. Nämä kerhot olivat aloittaneet toimintansa syksyn 2014 aikana. Juankoskella teemana olivat leikit ja pelit, Kontiolahdella urheilu ja liikunta sekä Outokummussa perinneleivonta. Leikkipainotteisessa Terhokerhossa kävimme vain kerran, koska ikäihmisiä ei ollut vielä saatu aktivoitua mukaan. Tämän takia pääpaino opinnäytetyössämme oli kahdessa muussa Terhokerhossa.

Haasteena oli löytää opinnäytetyön kannalta sopivat Terhokerhot, jotka ovat kohtuullisen ajomatkan päässä, jotta useampi käyntikerta olisi mahdollinen. Toinen haaste oli se, että yhdessä kerhossa ei ollut tarpeeksi kohderyhmän jäseniä. Myös aikataulu oli aineistonkeruuvaiheessa melko tiukka, koska Terhokerhot koontuivat vain tiettyinä ajankohtina syksyllä 2014.

Opinnäytetyöprosessi on sujunut aikataulussa ja mutkattomasti. Meillä on ollut koko prosessin ajan selkeä käsitys siitä, mitä olemme olleet tekemässä ja mitkä ovat tavoitteemme. Aineistonkeruun aikana olemme tutustuneet uusiin ihmisiin ja meidät otettiin Terhokerhoissa vastaan avoimin mielin, joten aineistonkeruu onnistui halutulla tavalla. Yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui hyvin ja hän on antanut meille prosessin aikana riittävästi ohjausta ja palautetta sekä tilaa työkennellä itsenäisesti. Aineistonkeruun aikana koimme ja näimme uusia asioita Terhokerhoissa.

2 Opinnäytetyön tietoperusta

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu sukupolvikäsitteestä, isovanhemmuudesta, sukupolvien kohtaamisesta ja sukupolvityöstä (kuvio 1). Toimintaympäristö on Suomen kulttuurirahaston, Koko Suomi leikkii -hankkeen Terhokerho, jonka ideana on saada ikäihmiset ja lapset toimimaan yhdessä.

Kuvio 1. Opinnäytetyön tietoperusta.

Tämä tietoperusta on muokkautunut koko opinnäytetyön prosessin ajan ja vahvistunut aineistonkeruun avulla saatujen tuloksien myötä. Se hahmottui lopullisesti tuloksien analysointivaiheessa. Teoriatieto etenee loogisesti eri sukupolvien määritelmästä, syvällisemmin isovanhemmuuden eri muotoihin sekä sukupolvien väliseen kohtaamiseen ja lopuksi sukupolvityöhön, josta Terhokerhot ovat yksi esimerkki.

3 Sukupolvet

Sukupolviin liittyvät sekä ihmiskunnan ajallinen jatkuvuus, perinteet ja arvot että erilaiset kaudet, muutokset ja murrokset. Sukupolvi-käsitteellä tarkoitetaan sekä sukulaisuusjärjestelmää ja elämänkulun muutoksia että eri ikä- ja elämänvaihteita. Sukupolvet voivat olla perhesukupolvia tai yhteiskunnallisia sukupolvia. Perhesukupolvi tarkoittaa sitä, että lapset muodostavat yhden sukupolven, vanhemmat toisen, isovanhemmat kolmannen ja niin edelleen. Ihmisellä voi olla elämänsä aikana monia vaihtuvia perhesukupolvirooleja eli hän voi olla yhtä aikaa vanhempiansa lapsi, isovanhempiansa lapsenlapsi sekä omien lastensa vanhempi ja heidän lastensa isovanhempi. Yhteiskunnallinen sukupolvi voi tarkoittaa tietyn ikäryhmän jaettua kokemusta esimerkiksi historiallisesta käännekohdasta, kuten sodasta. (Saarenheimo, Pietilä, Maununaho, Tiihonen & Pohjolainen 2014, 77, 82–83.)

Olemme valinneet käsitteet perhesukupolvi ja yhteiskunnallinen sukupolvi, koska Terhokerhoissa on sekä isovanhempia/ikäihmisiä, lapsia että vanhempia. He muodostavat oman sukupolviryhmänsä, jotka jakavat kokemuksiaan keskenään.

3.1 Perhesukupolvi ja yhteiskunnallinen sukupolvi

Perhesukupolvet ovat muuttuneet historiallisen kehityksen myötä. Aikojen alussa sukupolvimalli oli suhteellisen lyhyt, koska isovanhemmat kuolivat yleensä samoihin aikoihin kun lapsenlapset syntyivät. Seuraava sukupolvimalli oli eliniän pitenemisen vaihe. Tällöin niin sanotulla keskipolvella oli vaikea jakautua kahteen suuntaan, koska ikäihmisiä ja lapsia oli paljon. Nykyisessä sukupolvimallissa sukulaisuuden ja perhesukupolvien määritelmä vaihtelee ja sitä vaihdellaan. Toisin sanoen nykyään määritellään itse sukulaisuussuhteita ilman biologista sukulaisuutta, esimerkiksi uusioperheet, -lapset ja -isovanhemmat. Perhesukupolvia määritellään tulevaisuudessa yhä enemmän itse tai määrittely tapahtuu itse koetun sukulaisuuden myötä. (Marin 2007, 41–42.)

Eliniän nousun johdosta elossa olevien sukupolvien määrä on kasvanut, nykyään voi löytää neljän tai jopa viiden perhesukupolven sukuja. Koska nykyisessä sukupolvimallissa perhesukupolvea määritellään itse, saattaa se johtaa suvun jäsenten yhteisten tuntomerkkien häviämiseen eli yhteiset kokemukset vaihtelevat. Tämä on johtanut siihen, että on siirrytty keskustelemaan yhteiskunnallisista sukupolvista. (Marin 2007, 42.)

Yhteiskunnallinen sukupolvi on historiallisesti tunnettu, esimerkiksi sotaveteraanien sukupolvi. Se ei siis synny jostakin tietystä ikäryhmäkaudesta, vaan historiallisesta tai yhteiskunnallisesta tilanteesta tai tapahtumasta. Yhteiskunnallinen sukupolvi voi tarkoittaa myös, että ihmisillä on samanikäisenä koettuja yhteisiä kokemuksia. (Marin 2007, 42–43.) Nämä kokemukset voivat synnyttää jännitteitä ikäryhmien välille, mutta ne voivat myös lomittua, jolloin eri-ikäiset pitävät itselleen merkityksellisinä samoja tapahtumia tai käsityksiä. Tällöin voidaan puhua perinteen siirtymisestä vanhemmalta nuoremmalle, tosin nykyään myös ikäihmiset voivat saada uusia ulottuvuuksia elämäänsä nuorisokulttuurista. (Saarenheimo ym. 2014, 84.)

3.2 Sukupolvien roolit

Sukupolvi erottaa lapset aikuisista. Se on ketju, jossa jokaisella on oma paikkansa ja roolinsa, niin isovanhemmilla, vanhemmilla kuin lapsillakin. Tässä sukupolviketjussa polvelta toiselle siirtyy niin materiaalisia asioita kuin geeniperimä. Jokainen saa asemansa mukaisen roolin, jossa sitoudutaan erilaisiin odotuksiin ja normeihin. (Korhonen 2006, 52–53.)

Sukupolviketjussa mietitään usein mitä velvollisuuksia eri rooleilla on. Sukupolvien välillä on odotuksia, että saataisiin muilta erilaisia kokemuksia ja uudenlaista ymmärrystä omaan elämään. Ikäihmisten vahvuutena pidetään elämänkokemusta sekä -viisautta ja nuorilta saadaan opastusta nykyaikaan. Sukupolviketjussa on sukupolvien välisten yhteisten kokemusten ja tunteiden lisäksi myös keskinäistä auttamista. (Saarenheimo ym. 2014, 105.)

Isovanhempien merkitys kasvaa kun sukupolviketjuun liitetään lapsenlapset. Usein koetaan tärkeänä, että isovanhemmat siirtävät tietoja, tapoja ja normeja nuoremmille sukupolville. Tällaista tiedon välitystä sanotaan sukupolvien väliseksi vuoropuheluksi. (Kumpula 2010, 77.)

4 Isovanhemmuus

Aikaisemmin suomalaisessa kulttuurissa isoäidit auttoivat lastenhoidossa ja perheen elättämisessä. Suomessa on suosittu ydinperheitä eikä isovanhemmilla ole kovin selkeää roolia, toisin kuin muissa kulttuureissa, joissa isovanhemmille annetaan enemmän oikeuksia ja velvollisuuksia. Nykyään isovanhempien rooli perheessä on jälleen alkanut korostua, koska yhä useammalla lapsella on elossa yksi tai useampi isovanhempi. (Rotkirch, Söderling & Fågel 2010, 5.)

Olemme valinneet opinnäytetyöhömme isovanhemmuuden käsitteen, koska Terhokerhoissa osa ikäihmisistä oli isovanhempia biologisen sukulaisuuden kautta, mutta osalla oli myös sosiaalisen isovanhemman rooli. Terhokerhoissa osallistujat olivat kolmea sukupolvea, joten isovanhemman roolin pohtiminen on opinnäytetyön kannalta merkityksellistä.

4.1 Isovanhemman rooli

Eliniän pidentyneisyyden vuoksi isovanhemmiksi tullaan nuorempina ja isovanhemmuus kestää ikään kuin pidempään. Syntyvyyden pienentymisen vuoksi lapsenlapsia on nykyään vähemmän, joka johtaa siihen, että isovanhempien ja lastenlasten välit ovat läheisemmät. Isovanhempien rooli on olla hoitamassa ja ”juttelemassa”, lapset voivat kertoa heille ajatuksiaan vapaammin kuin vanhemmilleen. Aikaisemmin isovanhempien rooli oli lähinnä perheen historian välittäjänä, neuvojana ja tarinankertojana sekä moraalisenä mallina. Nykyään isovanhemmat

ovat niin sanottuja kavereita, mutta edelleenkin satujen kertojia ja he antavat tukea niin emotionaalisesti kuin taloudellisestikin. Isovanhemman rooli on monipuolinen, rakkaus on ehdotonta, he antavat tietoa ja neuvoja sekä toimivat roolimalleina nuoremmille sukupolville. Ristiriitatilanteissa he saattavat toimia vanhemman ja lapsen välillä neuvottelijana. Lapsenlapset antavat isovanhemmilleen rakkautta, jatkuvuuden tunnetta ja uskoa tulevaisuuteen sekä toimivat innostajina. (Kurki 2007, 136–138.)

Tämän päivän isovanhemmat pystyvät tarjoamaan omille lapsilleen apua lasten hoidossa tai voivat olla jopa lastenlastensa pääasiallisia kasvattajia. Isovanhemmuus ei ole pelkkää hoivaamista vaan he välittävät omia perinteitään ja suvun historiaa. Erityisen tärkeä isovanhempi on elämän käännekohtissa, silloin kun perheessä on kriisejä kuten lapsen sairaus, vanhempien ero tai työttömyys. (Rotkirch ym. 2010, 6.)

Koska isovanhemmilla on aikaa olla mukana arjessa, voidaan isovanhemmuuden rooli kokea rauhallisena turvasatamana. He myös omalta osaltaan turvaavat sen, että lapsi saa leikkiä ja kehittyä rauhassa. Isovanhemmat ovat nykyajan perheille tärkeä tuki antaessaan omaa aikaansa ja jakaessaan elämänviisauttaan. (Fågel & Rotkirch 2010, 96–97.) Isovanhemman rooli on ennemminkin kuuntelija kuin kasvattaja ja isovanhemman tulee kunnioittaa vanhemman kasvatuseriaatteita ja mielipiteitä. Kun isovanhempien ja vanhempien välillä on riittävästi luottamusta ja avoimuutta, voivat säännöt olla mummolassa hieman erilaiset, jolloin isovanhemmat voivat hemmotella lapsenlapsiaan. (Kumpula 2010, 75.)

4.2. Sosiaalinen isovanhemmuus

Nykyään haasteena isovanhemmuudessa ovat kasvava etäisyys isovanhemman ja lapsenlapsen välillä sekä lisääntyvä lapsettomuus yhteiskunnassa. Esimerkiksi, jos perheessä on vain yksi lapsi, niin lapsenlapsen saaminen on epätodennäköisempää kuin perheessä, jossa on useampia lapsia. (Söderling 2010, 14–15.)

Isovanhemmuus ei tule aina biologisen perimän kautta vaan sukupolvien ketju tulisi nähdä laajempina kokonaisuutena. Ikääntyessään ihminen tarkistaa arvo- jaan, jolloin työ- ja suorituskeskeisyyden tilalle halutaan läheisiä ihmissuhteita, mutta aina yhteys läheisiin ei toteudu. Ikääntyessä ihminen kaipaa omia lapsiaan ja lapsenlapsiaan, mutta kaikilla ei heitä ole tai he asuvat kaukana. Tällöin ikäihmisillä voi olla mahdollisuus toimia niin sanottuina sijaisisovanhempina. (Ijäs 2006, 47, 51, 55–56.)

Ikäihmisen lapsenlapsettomuus voi johtua myös huonoista väleistä oman lapsen perheeseen, jolloin sosiaalinen isovanhemmuus voi mahdollistua esimerkiksi tuttavien tai kummilasten lapsien sijaisisovanhempina. (Rotkirch & Fågel 2010, 36). Isovanhempana voi toimia myös puolison lapsenlapsille tai oman lapsen puolison lapsille. Kun ikäihmisestä tulee niin sanottu varamummo tai -vaari, herättää se aivan uudenlaisia tunteita, esimerkiksi hoivaavia ja elämää rikastuttavia. Myös mukana oleva perhe voi saada elämäänsä uudenlaista iloa ja lämpöä. Uusissa suhteissa vastuu lapsesta voi tuntua ikäihmisestä kuitenkin vieraalta. (Laru, Oulasmaa & Saloheimo 2010, 111.)

4.3 Isovanhemmuus voimavarana ikäihmiselle ja lapselle

Nykyään isovanhemmuus on erilaista kuin ennen, se on mukava lisä elämään ja siitä on lupa nauttia. Aikaisemmin isovanhempien kunnioittaminen oli itsestäänselvyys, mutta nykyään harva isovanhempi tuo esiin sen, että haluaisi itseään kunnioitettavan. Rakkaus on kuitenkin sellainen asia, jota kerrotaan olleen ennen ja jota halutaan antaa nyt omille lapsenlapsilleen. (Fågel 2010, 67.) Isovanhemmuus on tärkeä voimavara vanhenemisessä, jolloin tarkastellaan omaa jälkikasvua sekä oman suvun jatkuvuutta elämässä. Kokemus omista isovanhemmista luo lapsenlapsille vanhuskuvan. Muistot heistä kulkevat mukana läpi lapsen elämän. (Koskinen, Aalto, Hakonen & Päivärinta 1998, 129.)

Isovanhemman roolin ei tulisi olla pelkästään lapsenlasten hoitajana, vaan hänen tulisi saada olla tukija, kuuntelija ja sukuperinteen siirtäjä. Isovanhempien ja lap-

senlasten suhteeseen tulisi kuulua myös fyysisyys, kuten halaukset ja suukotukset. Tämä kuitenkin saattaa olla ikäihmiselle uudenlainen kokemus, joka ei ole toteutunut vanhemman roolissa. Fyysisyys voi vastata isovanhemman omaan hellyyden ja hoivaamisen kaipuuseen. (Tahvanainen 2004, 138–139.) Isovanhempi voi opastaa lapsenlasta elämässä sekä rikastuttaa häntä tarinoilla. Vastavuoroisesti lapsenlapsi voi antaa isovanhemmalle mahdollisuuden tutustua nykyajan lasten- ja nuorten kulttuuriin ilmiöihin, esimerkiksi opastaa kännykän ja tietokoneen käytössä. (Laru ym. 2010, 109–110.)

Lapset, heidän vanhempansa ja isovanhempansa muodostavat vahvan sukupolvien välisen lenkin ja he tarvitsevat toisiaan. Mutta isovanhemmat ja lapsenlapset tarvitsevat myös kahdenkeskistä aikaa, jolloin lapsi saa täyden huomion. (Ijäs 2006, 49–50.) Isovanhemmat kertovat kokevansa paljon rakkautta lastenlastensa kanssa, kohtaaminen lapsen ja isovanhemman välillä voi olla säväyttävä, joka tuo mielihyvää. Isovanhempana lapsenlasten touhuja pystyy seuraamaan eri tavalla kuin aikoinaan omien lasten kanssa. Lasten leikkejä ja luovuutta on ilo seurata, se on rentouttavaa ja virkistävää. Tärkeää olisi, että vanhemmat arvostaisivat tätä suhdetta, jotta sukupolvien välinen vuorovaikutus kehittyisi. (Kumpula 2010, 73, 75.)

5 Sukupolvien kohtaaminen

Opinnäytetyön aineistonkeruuvaiheessa huomasimme, että Terhokerhoissa kohtaavat kolme sukupolvea, lapsi, vanhempi ja isovanhempi. Eri elämänvaiheessa ensimmäiseen ikään kuuluu lapsuus ja nuoruus, toinen on työikä sekä kolmas aktiivinen ja toimintakykyinen eläkeikä. Neljäs ja viides ikä liittyvät vanhuuden aikaan, jolloin ihminen tarvitsee toisten tukea sekä hoivaa ja palveluita. (Saarenheimo ym. 2014, 6.) Hakosen (2008, 154–155) mukaan kolmanteen ikään liitetään usein käsite seniorit, jotka ovat vielä aktiivisia, kuluttavat, harrastavat, toimivat vapaaehtoisina sekä huolehtivat itsestään ja toisista.

Opinnäytetyömme kannalta tärkeimpiä ovat ihmisen kolme ensimmäistä ikää, koska kyseisten Terhokerhojen toiminta on sellaista, joka vaatii ikäihmisiltä aktiivista toimintakykyä. Käytämme tässä opinnäytetyössä kolmannesta iästä käsitteitä isovanhempi, ikääntyvä ja ikäihminen. Terhokerhojen tavoitteena on eri sukupolvien yhdistäminen ja kohtaamisissa on kyse sekä yhdessäolosta että perinteiden siirtämisestä.

5.1 Ihmisen kokemus sukupolvista

Eri vuosikymmenillä syntyneet ihmiset omaavat erilaisia kokemuksia omasta sukupolvestaan. Ihmisen elämään ja kokemuksiin vaikuttaa se, mihin aikakauteen ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen hän syntyy. Esimerkiksi sota-aikana niukkuus oli tuttu elämäntilanne, joten säästäväisyys voi olla siitä johtuva tapa aikuisuudessa. Eri sukupolvilla on hyvin erilaisia kokemuksia, jotka vaihtelevat valintojen mahdollisuuden puutteesta elämän yltäkylläisyyteen ja monivalinnaisuuteen. Ihmisen oma aika ja kulttuuri vaikuttavat aina siihen millainen hän on. Törmäykset sukupolvien välillä johtuvat erilaisista kokemuksista ja käsityksistä sukupolvien välillä, koska uuden sukupolven on aina raivattava itselleen tilaa sukupolvien ketjussa. Vaikka eri-ikäisillä ihmisillä saattaa olla erimielisyyksiä kokemuksissaan, ne eivät kuitenkaan ole ylitsempääsemättömiä ja heillä on halua kohdata toisensa. (Saarenheimo ym. 2014, 90–95.)

Kun ihminen on omanikäistensä kanssa, hän liikkuu omalla mukavuusalueellaan. Esimerkiksi sukulaisia on kaikenikäisiä, mutta ystävät ovat samanikäisiä. Toisenikäisiä kohdataan ainakin koulussa, töissä, harrastuksissa ja Internetissä. Se, että ihminen kohtaa toisenikäisiä, vaatii usein jaetun kiinnostuksen kohteen. Eri sukupolvien väliseen myönteiseen kohtaamiseen tarvitaan usein luontevasti yhdistävä toiminta, molemminpuolista arvostusta sekä halukkuutta kuulla toisenikäisiä ja oppia heiltä. (Saarenheimo ym. 2014, 98, 114–115.)

5.2 Perinteiden siirtämistä ja yhdessäoloa

Nykyajan isovanhemmat kokevat omilta isovanhemmiltaan saadun tiedon merkityksellisenä. Näin ollen yhdessäolo omien lapsenlasten kanssa koetaan tärkeäksi. Heidän isovanhempansa välittivät tietoa heille, niin hekin haluavat välittää sitä omille lapsenlapsilleen. (Fågel 2010, 56.) Isovanhemmat välittävät usein perinteitä ja taitoja lapsenlapsilleen mieluisan yhdessäolon ohella. Tämä voi olla ajankäytön suunnittelua, toisten huomioonottamista ja konkreettisten taitojen, kuten käsitöiden, uimisen, hiihtämisen tai tulenkäsittelyn, välittämistä. Isovanhemmat voivat siirtää myös erilaisia näkökulmia, kohottaa lapsen itsetuntoa ja opettaa kärsivällisyyttä tai terveellisiä ruokailutapoja. (Fågel & Rotkirch 2010, 89–90.)

Isovanhempien puuhat lapsenlasten kanssa ovat yleensä varsin toiminnallisia. Yhdessä tehdään retkiä, liikutaan, leivotaan, askarrellaan, uidaan, rakennetaan majoja, kirjoitetaan tai leikitään kotiteatteria. Tärkeintä on rauhallinen ja arkinen yhdessäolo sekä isovanhemman taitojen ja arvojen siirtäminen. Isovanhemman rooli ei ole pelkästään hoidollinen vaan paljon syvällisempi. He antavat läheisyyttä, leikkivät villejäkin leikkejä, vievät lapsia tutustumaan eri paikkoihin ja kulttuuritapahtumiin, lukevat heidän kanssaan, hoitavat yhdessä puutarhaa, rakentavat legoilla ja vievät mielikuvitusretkille. Isovanhemmat elävät lasten kanssa tavallista arkea, mutta se on levollisempaa ja huolettomampaa kuin vanhempien kanssa elettyvä arki. Myös lapsi osaltaan tuo isovanhemman lähemmäs kiireetöntä arkea, jolloin vietetään laatu-aikaa yhdessä. (Fågel & Rotkirch 2010, 80–84.)

Aikaisemmat kokemukset sukupolvien kohtaamisesta ja oma persoonallisuus auttavat ikäihmisen ja lasten vuorovaikutustilanteissa. Lapsille tulisi kertoa etukäteen ikäihmisten kohtaamisesta ja lisäksi olisi hyvä varata vuorovaikutustilanteeseen riittävästi aikaa. Näin huomioidaan myös hitaammin tutustuvat ja pidättyväisemmät lapset. Lapset, joilla on läheiset suhteet omiin isovanhempiin ovat rohkeampia vuorovaikutuksessa ikäihmisten kanssa sekä tekevät aktiivisesti aloitteita. Kohdatessaan lapsen ikäihminen tekee usein aloitteen toisen aikuisen kautta. Ikäihmisen asema vuorovaikutuksessa ei ole niinkään kasvattajan rooli,

vaan hänellä on enemmänkin kuuntelijan, ymmärtäjän ja keskustelijan rooli. Vuorovaikutuksen määrään ja laatuun vaikuttaa toiminnan sisältö, joka vaikuttaa myös lasten ja ikäihmisen suhteiden rakentumiseen. Ikäihmisen ja lasten välillä on myös sanatonta vuorovaikutusta joka on merkityksellistä, näitä ovat eleet, ilmeet, liikkeet, katseet ja kosketus. Lapsi voi saada ilmeettömänkin ikäihmisen hymyilemään omalla avoimella ja vilpittömällä katseellaan. (Ukkonen-Mikkola 2011, 122–127.)

6 Vuorovaikutusta sukupolvissa

6.1 Sukupolvityö

Yhteiskunnassamme huolenaiheena on ollut vähäinen vuorovaikutus eri sukupolvien kesken. On havaittu, etteivät perinteet ja kulttuuri siirry sukupolvien välillä, johtuen riittämättömistä kohtaamispaikoista. (Saarenheimo 2008, 166.) Suomalainen kulttuuri erottaa sukupolvia toisistaan, koska palveluyhteiskunnassa toiminnat eri-ikäisille järjestetään eri paikoissa. Eri-ikäisten kohtaaminen ei ole aina luontevaa julkisissakaan tiloissa, kuten kaupassa tai ravintolassa. (Saarenheimo ym. 2014, 114.)

Perinteisesti lapset ja nuoret keskitetään kouluihin tai päiväkoteihin ja ikääntyvät hoitokoteihin. Tärkeintä sukupolvien väliseen yhteistyöhön voisikin olla luonnollisten kohtaamispaikkojen suunnittelu, esimerkiksi yhteiset harrastusmahdollisuudet. Nykyään samassa korttelissa voi olla hoitokoti ja päiväkoti, mutta niiden välillä ei ole yhteistyötä tai tekeminen on vain suorittamista, esimerkiksi lapset käyvät ikäihmisten luona laulamassa. Ikäihmiset ja lapset voisivat ulkoilla, ruokailla tai hoitaa piha-alueita yhdessä. (Suomi 2003, 180–181.)

Sukupolvityössä biologisella sukulaisuudella ei ole merkitystä, koska lapsen elämään osallistuva ulkopuolinen aikuinen ei vie eikä korvaa kenenkään paikkaa. Tulisi muistaa, että lapselle tärkeintä on tulla rakastetuksi, kunnioitetuksi ja huolehdituksi. Lapsella tulisi olla mahdollisuus saada tietoa vanhemman sukupolven

elämäkokemuksista ja vanhoista yhteiskunnallisista asioista. Näin lapsi saa voimavaroja kasvamiseen ja tukea elämään. Sukupolvityön tarkoituksena on lähentää ja vahvistaa eri sukupolvia toisiinsa. Se on parhaimmillaan yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistamista, tiettyjen mielikuvien ja eri sukupolvikulujen murtaamista sekä perimätiedon ja kulttuurin vaihdon lisäämistä. (Moilanen 2006, 156–157, 160–163.) Sosiaalisessa isovanhemmuudessa ikäihminen ottaa vastuuta nuoremmista sukupolvista vaikka he eivät olisikaan sukulaisia. Tällainen isovanhemmuus voi lisätä ikääntyvien arvostusta sekä luoda eri-ikäisille uusia tukiverkostoja. (Suomi 2003, 181–182.)

Merkityksellisiä hyvinvointi- ja elämänlaatutekijöitä ikääntyvässä yhteiskunnassamme ovat sukupolvien väliset suhteet sekä arvostus, välittäminen ja yhteenkuuluvuus. Ihmisen kasvu ja kehittyminen eivät toteudu ilman toisia ihmisiä, eikä ilman heidän välistään vuorovaikutusta. Tärkeässä asemassa ovat sukupolvien väliset suhteet. Sukupolvityön ajatuksena on saada yhteen eri-ikäisiä ihmisiä sekä erilaiset kokemukset, ajatukset ja asenteet. Keskeisin haaste sukupolvityössä saattaa olla yhteisen tekemisen mielekkyys ja hyödyllisyys sekä toiminnan kesto. Sukupolvityötä mietittäessä tulee ottaa huomioon osallistujien odotukset, toiveet ja tarpeet. Osallistumisen on hyvä olla mielekästä ja kynnyksen osallistua matala. Näin rakentuvat osallisuus ja yhteisöllisyys. (Saarenheimo 2013.)

Maaseudun Sivistysliitto käynnisti vuonna 2007 Tarina luo siltaa -projektin, jossa tarinankerronta pyrittiin laajentamaan sukupolvien väliseksi vuoropuheluksi. Projektissa käytettiin välineenä muistelutyötä, jolloin ikäihmiset kertoivat henkilökohtaisia elämäntarinoitaan liittyen esimerkiksi sota-aikaan, lapsuuteen tai juhlapyhiin. Tällaisen kerronnan avulla perinnettä ja muistitietoa pystytään välittämään nuoremmille sukupolville. Järjestettyjä ja organisoituja projekteja sekä tapahtumia tarvitaan perinteen välittämiseksi, koska luonnollisesti tapahtuva perinteen siirto isovanhempien ja lasten välillä on yhä harvinaisempaa. (Luumi 2008, 24.)

Moni järjestö on kehittänyt sukupolvien välistä toimintaa. Vuonna 2002 on perustettu Isovanhemmat ry, joka järjestää sukupolvia yhdistäviä tilaisuuksia. Tukiväarit ry puolestaan järjestää kouluvaaritoimintaa eri paikkakunnilla. Helsingissä toi-

mii Pienperheyhdistyksen Mummila, josta perheiden on mahdollista saada kummimummo tai -vaari. Mannerheimin Lastensuojeluliitto on järjestänyt Kylämummi ja -vaari -toimintaa, jossa pyritään yhteisöllisyyteen. Ikäihmisille on helpompaa osallistua lapsiryhmän toimintaan kuin muuhun pitkäaikaista sitoutumista vaativaan vapaaehtoistyöhön. Varamummoilla ja -vaareilla on kasvavaa kysyntää ja yhä useampi ikäihminen haluaa jakaa aikaansa lasten kanssa. (Kalliomaa 2008, 45–46.)

Sijaisisovanhempi voi toimia myös erilaisissa kerhoissa, kuten lasten päiväkerhoissa. Esimerkiksi sijaisvaarin tehtävänä on leikkiä, pitää sylissä, kuunnella, lukea satua ja joskus lohduttaa. Jokaisella sijaisisovanhemmalla on omanlaisensa rooli, joku voi olla tarinankertoja kun taas toinen on tullut ylimääräiseksi käsipariksi. Toiminta antaa isovanhemmalle paljon iloa, mielihyvää ja he saavat jopa enemmän kuin pystyvät antamaan. (Reiman-Salminen 2008, 51–52.)

6.2 Koko Suomi leikkii -hankkeen Terhokerho

Koko Suomi leikkii -hankkeen rahoittaa Suomen Kulttuurirahasto ja toteuttajina ovat Mannerheimin Lastensuojeluliitto sekä Suomen Punainen Risti. Hanke toteutetaan vuosina 2014–2016 ja sen tavoitteena on perustaa kaikkialle Suomeen Terhokerhoja, jotka toimivat sukupolvien kohtaamispaikkoina. (Suomen Kulttuurirahasto 2014.)

Olipa kerran suuri tammi, jonka alle kylän lapset kokoontuivat leikkimään. Vanhan tammen oksat ulottuivat laajalle ja antoivat lempeää suojaa aurinkon paahteelta tai yllättäviltä sadekuuroilta. Talvella sen oksistossa pesivät oravat, kesällä leijailivat kirjavat perhoset nurmikolla sen ympärillä.

Tammen ympärille oli pudonnut terhoja, joita oravat ja lapset kilvan keräilivät. Terhot kun sopivat niin moneen leikkiin. Niinpä paikkaa alettiin kutsua Terhokerhoksi.

Mummot ja papat seurasivat lasten touhuja ja useammin joku heistä innostui mukaan leikkiin. Aika usein joukkoon liittyi muitakin aikuisia ja vanhan tammen alla kaikui monenikäisten yhteinen nauru. Ne olivat lasten mielestä kaikkein hauskimpia hetkiä.

Tammen terhot levisivät lasten taskuissa aina uusiin paikkoihin. Niistä kasvoi uusia tammia, joiden alle syntyi taas leikkipaikkoja - uusia Terhokerhoja, joissa lapset ja aikuiset leikkivät yhdessä. (Suomen Kulttuurirahasto 2014.)

Sukupolvien välinen kohtaaminen rikastuttaa kaikkien osapuolien elämää ja lisää vuorovaikutusta. Hankkeessa työskentelevät eri paikkakuntien leikkilähetit toimivat tukena vapaaehtoisille, jotka toimivat ohjaajina Terhokerhoissa. Terhokerhot ovat kaikille avoimia kohtaamispaikkoja, joihin voivat osallistua lapset, eläkeläiset ja muut aikuiset. Parhaimmillaan Terhokerhot lisäävät osallistujien hyvinvointia, antavat elämyksiä, luovat turvallisuutta sekä ovat mukavaa tekemistä arjen keskellä. Toiminta kerhoissa voi olla leikkiä, pelaamista, askartelua, retkeilyä, laulua tai vain yhdessä olemista. (Suomen Kulttuurirahasto 2014.)

Suomen Kulttuurirahaston tunnuksessa on tammi ja terhoja, josta muodostuu Terhokerhon nimi. Kaikki ovat tervetulleita Terhokerhoon ja osallistumismaksua ei ole. Kerhoon voi osallistua silloin kun itse haluaa myös kesken toimintakauden. Terhokerhon paikkana voi olla koulu, MLL:n perhekahvila, SPR:n kerhotila tai joku muu tila. Kerho voi kokoontua joka viikko, kerran kuussa tai sopimuksen mukaan, ympäri vuoden. Toiminta Terhokerhossa suunnitellaan yhdessä kaikkien osallistujien kesken. Ideointi on vapaata ja toiminta voi olla monipuolista. Vapaaehtoinen ohjaaja on luotettava aikuinen, joka on kiinnostunut sukupolvia yhdistävästä toiminnasta. Terhokerhossa voi oppia uusia asioita ja tekemistä eri sukupolvien kohdatessa. Ohjaajan tulee huolehtia mukavasta yhdessä olost ja seuraavista asioista:

- jokaiselle osallistujalle on annettava mahdollisuus osallistua suunniteluun, toteutukseen ja arviointiin
- jokaista osallistujaa arvostetaan sellaisena kuin hän on ja toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista
- kerhossa kaikkia tulee kannustaa ja tukea sekä mahdollistaa onnistumisen tunteen ilo
- ohjaaja huolehtii turvallisuudesta, tiloista ja välineistä
- leikkilähetin vastuulla on antaa tukea ja apua ohjaajalle.

Terhokerhon tarkoituksena on kiireettömän ajan luominen, elämyksien tuottaminen, turvallisuuden lisääminen ja mahdollistaa ikäihmisten elämänkokemusten jakamisen. (Suomen Kulttuurirahasto 2014.)

Toimintaympäristöinä opinnäytetyössämme oli kaksi eri Terhokerhoa, joissa yhteistyössä toimivat erilaiset järjestöt ja seurakunta. Koimme paikat sopiviksi toteuttaa opinnäytetyömme aineistonkeruuta. Näissä Terhokerhoissa oli kohderyhmään sopivia henkilöitä, mutta toisessa kerhossa totesimme, että yhden henkilön havainnointi ja kokemukset eivät riitä tuottamaan tarpeeksi aineistoa. Koimme tämän tilanteen haastavaksi, joten otimme yhteyttä toimeksiantajaamme ja sovimme uuden Terhokerhon mukaantosta. Näin ollen aineistonkeruussa keskityimme Outokummun ja Kontiolahden Terhokerhoihin.

7 Aikaisemmat tutkimukset ja opinnäytetyöt

Aikaisempia tutkimuksia olemme löytäneet muutamia, esimerkiksi väitöskirjan ja opinnäytetöitä. Näitä ovat Tuulikki Ukkonen-Mikkolan väitöskirja (2011) Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa, Saija Nissisen opinnäytetyö (2007) ”Kyllähän se lapset viehättää aina” – lasten ja vanhusten vuorovaikutus ja sen merkitys vanhusten hyvinvoinnille, ja Pauliina Martikaisen ja Essi Uusitalon opinnäytetyö (2009) Lapset ja vanhukset: sukupolvien yhteys elämän rikastuttajana sekä Anni Räsäsen ja Paula Tarpilan opinnäytetyö (2010) ”Leikkijä mejän kaa, syyä samassa pöydässä. I’d like you to have morning tea with us.” Lasten osallisuus päiväkodissa. Lisäksi löysimme hyvää kokemustietoa ikäihmisen ja lapsen kohtaamisesta VARPU-projektin loppuraportista.

Ukkonen-Mikkolan (2011) väitöskirjassa kerrotaan lasten ja ikäihmisten toimintakulttuurista yhteisessä palvelukeskuksessa, jossa lapsilla ja ikäihmisillä on useita mahdollisuuksia erilaisiin kohtaamistilanteisiin. Näin lasten ja ikäihmisen välille kehittyi sosiaalisia suhteita sekä vuorovaikutustilanteita. Hän on käyttänyt aineistonkeruumenetelmänä muun muassa osallistuvaa havainnointia. Nissisen (2007) opinnäytetyössä tutkittiin ikäihmisten näkökulmasta sukupolvien välisiä kohtaamisia. Keskeisin tulos oli ikäihmisten virkistävä kokemus lasten kohtaamisesta.

Martikaisen ja Uusitalon (2009) opinnäytetyössä kartoitettiin lasten ja ikäihmisten välistä vuorovaikutusta vanhempien näkökulmasta. Vuorovaikutuksessa tapahtui arvojen ja perinteiden siirtämistä ikäihmiseltä lapselle ja sen toivottiin tapahtuvan ulkopuolisen tahon, kuten päiväkodin tai seurakunnan järjestämänä. Räsäsen ja Tarpilan (2008) opinnäytetyössä on käytetty aineistonkeruumenetelmänä osallistuvaa havainnointia. He tutkivat aikuisen ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja havainnoivat muun muassa sitä, miten lapsi toi omia ajatuksiaan julki ja käytti omia taitojaan sekä lapsen osallistumista.

VARPU-projektissa 1994–1996 tehtiin kokeilu lasten ja ikäihmisten yhteisestä perhepäivähoidosta. Kokemuksia toiminnasta kerättiin haastattelemalla ikäihmiä, heidän omaisiaan, lasten vanhempia ja työntekijöitä. Ikäihmisiltä kohokohdaksi nousi yhteisen aterioinnin mielekkyys sekä ulkoilu, laulaminen ja lukeminen. Positiivisia asioita olivat ikäihmisten mielestä lasten iloisuus ja avoimuus sekä seurustelu lasten kanssa. Myös lasten leikkien seuraaminen oli heistä mukavaa. Omaisten näkökulmasta ikäihmiset vaikuttivat toiminnallaan myös lasten kasvatukseen, esimerkiksi lapset saivat kokemusta toiminnasta ikäihmisten kanssa sekä ymmärrystä ikääntymisestä. Lasten vanhemmat kokivat kokeilun hyvänä ja sillä oli positiivisia vaikutuksia, esimerkiksi lapset tuottivat elämäniloa ikäihmisille ja ikäihmiset lisäsivät lasten turvallisuuden tunnetta, kasvattivat lapsia erilaisuuden kunnioittamiseen ja opettivat käytöstapoja. Toki esille tuli myös huoli siitä, että lisääkö ikäihmisten osallistuminen työntekijöiden työtaakkaa ja työntekijöiden tulisi olla ammattitaitoisia. Kokeiluun osallistuvat työntekijät halusivat työhönsä uusia haasteita ja ammatillista kehittymistä. Työntekijöiden kokemukset olivat positiivisia ja kokeilun jälkeen lähes jokainen haluaisi jatkaa toimintaa jatkossa. (Seppänen 1996.)

Aikaisemmista tutkimuksista ja opinnäytetöistä saimme ideoita aiheistonkeruumenetelmien valintaan sekä siihen, mitä asioita havainnoinnissa kannattaisi huomioida. Vertasimme VARPU -projektissa saatuja tuloksia opinnäytetyömme tuloksiin.

8 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimusmenetelmän valinta

Opinnäytetyömme tarkoitus oli havainnoida ikäihmisten ja lasten kohtaamista sekä selvittää Terhokerhoissa käyvien ikäihmisten kokemuksia lasten kanssa toimimisesta. Tutkimuskysymykset vastasivat Koko Suomi leikkii -hankkeen tavoitteita Terhokerhojen toiminnan arvioimiseksi.

Kohderyhmä opinnäytetyössä on selkeästi ikäihmiset, joilta halusimme kokemuksia lasten kanssa toimimisesta Terhokerhossa. Tutkimuslupaa (liite 1) haettiin toimeksiantajalta, joka tiedotti opinnäytetyöstämme Terhokerhojen ohjaajille. Tällöin toimeksiantaja pyysi heiltä lupaa opinnäytetyön aineistonkeruuseen.

Tutkimusaiheen valintaan vaikuttaa sen tutkittavuus. Vaikka mielenkiintoisia aiheita olisikin paljon, niitä kaikkia ei voida tutkia. Aihe tulisi valita niin, että tekijällä on tuntemusta ja tietoa aihealueesta. Tutkimuksella olisi hyvä olla myös uutuusarvoa, jolloin aihevalinnan voi perustella tieteen ja sitä kautta yhteiskunnan kehitymisellä. Opiskelijan omat kiinnostuksen kohteet pitää tietenkin huomioida. Tutkimusaiheeseen tulisi tutustua hyvin, joten tärkeää olisi elää siihen liittyvän ilmiön kanssa. Sen tulisi tapahtua ennen aineistonkeruu- ja analyysivaihetta, koska kokemukset ilmiöstä antavat teorialle uuden ulottuvuuden. (Kananen 2008, 42, 45–46, 48.)

Oltuamme mukana Joensuun Terhokerhon toiminnassa valitsimme opinnäytetyön aiheen oman mielenkiintomme perusteella. Näin ollen meillä oli jo aikaisempaa kokemusta ja tietoa aiheesta. Ikäihmisen ja lapsen kohtaaminen on noussut esiin yhteiskunnassa vasta viime aikoina, esimerkiksi Koko Suomi leikkii -hankkeen myötä. Kohtaamisen merkitys on kuitenkin huomioitu aikaisemmin järjestötyössä ja eri projekteissa. Hankkeen myötä meillä oli mahdollisuus havainnoida uudenlaista kohtaamistilannetta ikäihmisen ja lapsen välillä. Ikäihmisen näkökulma on tärkeä, koska se tuo hankkeelle uudenlaista tietoa. Ilmiö tuli meille tutuksi jo Joensuun Terhokerhon toiminnan myötä ja näistä kokemuksista nousivat esille ne teemat, joita lähdimme opinnäytetyössä selvittämään.

Kun tutkimusaihe on valittu, tiivistetään se tutkimusongelmaksi ja määritellään opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet. Tutkimusongelma on hyvä muuttaa tutkimuskysymyksiä. Kun opiskelija löytää vastauksen näihin kysymyksiin, vastaa hän samalla tutkimusongelmaan. Tutkimuskysymykset antavat rungon opinnäytetyölle ja jäntevöittävät sitä. (Kananen 2008, 51.) Tutkimusongelma opinnäytetyössämme on ikäihmisen ja lapsen kohtaamisen selvittäminen. Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat ”Millainen on ikäihmisen ja lapsen välinen kohtaaminen Terhokerhossa” ja ”Miten ikäihmiset kokevat toiminnan lasten kanssa Terhokerhossa”.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kuvataan todellista elämää. Kohdetta tutkitaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja sitä ei voi pilkkoa mielivaltaisesti. Aineisto kerätään todellisissa tilanteissa ja ihminen toimii keräämisen välineenä. Aineistonkeruussa kohdejoukko on valittu ennalta. Tutkimussuunnitelma elää prosessin edetessä ja aineistonkeruu on joustavaa sekä olosuhteiden mukaan muutettavissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.) Kvalitatiivinen tutkimustapa oli meistä sopiva, kun aineistoa kerätään ikäihmisen ja lapsen kohtaamisesta sekä ikäihmisen kokemuksista. Terhokerhoissa tilanteet olivat todellisia ja aitoja, jolloin ikäihmiset ja lapset toimivat yhdessä, ilman jäykkiä raameja. Osallistujat saivat osallistua toimintaan omana itsenään.

Aineistonkeruuseen liittyvät tutkimusmenetelmät ohjaavat opinnäytetyötä ja tukevat tutkimusongelman ratkaisua. Tärkeää on huomioida, että tulokset ovat lähtöisin tutkittavilta, eivätkä opiskelijan omia mielipiteitä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmiä ovat muun muassa havainnointi ja haastattelut. (Kananen 2008, 55–57.) Valitsimme aineistonkeruumenetelmiksi havainnoinnin ja haastattelun valokuvan avulla. Koimme havainnoinnin sopivaksi aineistonkeruumenetelmäksi, koska havainnoimalla näki konkreettisesti ikäihmisen ja lapsen kohtaamisen. Haastattelu on hyvä menetelmä kokemusten keräämiseksi.

9 Aineiston hankinta Terhokerhoissa ja aineiston analyysi

Tärkeää on suunnitella, miten tutkittavat tavoitetaan ja miten heiltä pyydetään suostumus. Kun tutkimus toteutetaan suhteellisen lyhyessä ajassa, on kyseessä poikittaistutkimus. (Hirsjärvi ym. 2009, 178). Opinnäytetyön aineistonkeruuseen osallistuville ikäihmisille annettiin ensimmäisellä kerralla saatekirje (liite 2), jossa kerroimme, mitä tulemme tekemään. Pyysimme heiltä myös kirjallisen luvan sekä havainnointiin että kaikkiin aineistonkeruun aikana otettuihin ja julkaistaviin valokuviiin. Aineistonkeruu toteutettiin kahden kuukauden aikana, ja koska Terhokerhot eivät ole olleet toiminnassa pitkään, kysymyksessä ovat osallistujien ensikokemukset.

Aineistonkeruumenetelmien valintaa ohjaa se millaista tietoa halutaan ja tärkeää on ottaa huomioon käytettävissä oleva aika sekä muut resurssit. Tietoa ihmisten toiminnasta voidaan saada käyttämällä havainnointia ja tietoa siitä mitä he ajattelevat saadaan käyttämällä haastattelua. (Hirsjärvi ym. 2009, 184–185.)

Kävimme tutustumassa kolmeen eri Terhokerhoon Juankoskella, Outokummussa ja Kontiolahdessa, joista yhdessä kävimme kerran ja kahdessa kolme kertaa. Kaikissa Terhokerhoissa oli eri-ikäisiä lapsia ja heidän vanhempiaan sekä ikäihmisiä. Keskimäärin kerhoissa oli osallistujia noin 20, joka kerralla oli samoja ihmisiä, mutta myös uusia kasvoja. Havainnointikerroilla ikäihmisiä oli kahdessa Terhokerhossa 1–2 ja kolmannessa kerhossa 11. Kaikissa kolmessa kerhossa ensimmäisellä kerralla havainnoimme havainnointirungon (liite 3) avulla ikäihmisen ja lapsen välistä kohtaamista. Outokummun ja Kontiolahden kerhoissa keräsimme toisella ja kolmannella kerralla ikäihmisten kokemuksia ottamalla yhdessä valokuvan heille mieluisasta asiasta Terhokerhossa, jonka jälkeen haastattelimme heitä (liite 4). Havainnointirunko auttoi kirjaamaan oleelliset asiat siitä, mistä halusimme tietoa. Valokuvan avulla löysimme ikäihmiselle yhden tärkeän asian Terhokerhossa, jonka avulla pääsimme keskusteluyhteyteen hänen kanssaan.

Haastatteluun osallistui yhteensä seitsemän ikäihmistä, viisi naista ja kaksi miestä, iältään noin 55–75 vuotta. Osallistujien taustatiedoilla ei ole merkitystä tulosten kannalta, joten emme niihin tarkemmin syventyneetkään. Terhokerhojen paikaksi oli valittu Juankoskella toimintakeskus, Outokummussa seurakuntasali ja ensikoti sekä Kontiolahdessa koulun liikuntasali.

9.1 Havainnointi

Havainnointi tapahtuu havainnoitsijalle yleensä vieraassa ympäristössä, jossa hän päätoimisesti keskittyy tarkkailuun. Havainnoitsija voi tarkkailla ulkopuolisenä tai osallistua toimivana henkilönä kyseessä olevaan toimintaan, usein kyseessä on havainnointi näiden kahden välillä. (Eskola & Suoranta 1999, 100.) Tarkkailevassa havainnoinnissa havainnoitsija on ulkopuolinen, ei osallistu toimintaan ja oppii katsomalla. Havainnointitilanne on ennakoimaton ja saattaa muuttua nopeasti. Havainnoinnin kohderyhmä on kuitenkin ennalta määriteltä. (Vilkkä 2007, 43.)

Havainnoinnin avulla keräsimme tietoa ikäihmisten ja lasten kohtaamisesta Terhokerhoissa. Käytimme tarkkailevaa havainnointia, jolloin olimme paikalla Terhokerhoissa, mutta emme osallistuneet varsinaiseen toimintaan. Havainnointia pystyi tekemään eri tilanteissa, ennen ohjattua toimintaa ja sen aikana. Havainnointiympäristö ja havainnoitavat olivat meille uusia ja vieraita, mutta kerhoon osallistujat tiesivät, miksi olemme paikalla ja ketä havainnoimme. Havainnoitavat tilanteet olivat spontaaneja, elämistä hetkessä ja ne saattoivat muuttua nopeasti. Olimme ikäihmisten kanssa enemmän vuorovaikutuksessa, kun haastattelimme heitä valokuvan avulla.

9.2 Valokuvaus ja avoin haastattelu

Valokuvaaminen on lähes kaikille tuttu keino, jolla on totuttu taltioimaan muistoja. Valokuvan käyttömahdollisuudet ovat laajat, sillä voidaan rakentaa mielikuvia,

luoda kertomuksia, tutkia historiaa tai pohtia kuvan yhteyksiä ja sisältöä tapahtuneeseen toimintaan. Sitä tarkastelemalla voidaan päästä hyvinkin pitkälle pohdiskellessa todellisia tapahtumia tai kuvitteellista todellisuutta. (Bardy & Känkänen 2005, 83–84.) Valokuvauksen avulla kaikenikäiset ihmiset voivat kertoa elämästään valokuvien avulla. Niiden kautta pystytään kertomaan tarinoita ainutlaatuisella tavalla ja osallistuja voi määrittää itselleen tärkeitä asioita. (Parthasarathy & Pies 2008, 2.)

Valokuvien avulla pystytään luomaan parempi vuorovaikutussuhde osallistujien kanssa ja ne auttavat luomaan keskustelua aiheesta. Valokuvat herättävät tunteita ja muistoja sekä niiden avulla voidaan saada selville sellaista mikä on vaikeasti havaittavissa tai löydettävissä. Kuvat voivat tarjota enemmän tietoa kuin pelkät sanat. (Janhonen-Abuquah 2010, 60–62.) Valokuvauksella kerätään tietoa ja voidaan saavuttaa jotain, mitä on muuten vaikeaa tai mahdotonta tavoittaa. Valokuva on usein todellisuutta vaikuttavampi ja se antaa tilaisuuden uudelleen katseluun ja uudelleen tulkintaan. Valokuvaaja harkitsee ja valitsee itse kuvaamisen arvoiset kohteet, jolloin valokuva on todiste tehdyistä valinnoista ja ne on katsottu dokumentoinnin arvoiseksi ja mielenkiintoa herättäväksi. Valokuva saa merkityksen sanojen avulla kun sitä tulkitaan. Kun valokuva sanoitetaan, se muuttuu vahvaksi ja se, mitä kuva esittää on mahdollista ymmärtää paremmin. (Koskela 2014, 212–213, 216–222.)

Aineistonkeruuvaiheessa haastateltavat saivat itse valita merkityksellisen valokuvauksen kohteen, asian tai tilanteen. Kuvan avulla haastateltava pystyi saamaan uusia mielikuvia ja haastattelussa hän sanoitti kuvan, joka herätti myös muistoja ja erilaisia tunteita.

Haastattelua voi verrata keskusteluun, jolla on etukäteen päätetty tarkoitus. Sekä haastatteluun että keskusteluun sisältyy sanallinen ja sanaton vuorovaikutus, jolloin niistä välittyvät sekä ajatukset, asenteet, mielipiteet, tiedot että tunteet. Molemmat osapuolet vaikuttavat toisiinsa ja tilanteessa ollaan kasvotusten. Haastattelun tarkoitus on kuitenkin tiedonkerääminen ja se on ennaltasuunniteltua, kun taas keskustelu on pelkästään yhdessäoloa. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 42.)

Kysymykset ovat sen mukaisia kuinka hyvin tai huonosti haastattelun teema tunnetaan. Jos teemasta tiedetään vähän, on turvaututtava helppoihin yleisluontoiisiin kysymyksiin. (Kananen 2008, 74.) Haastattelussa ollaan vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa ja etuna on joustavuus aineistoa kerätessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 204). Haastattelutyypeistä avoin haastattelu on lähimpänä tavallista keskustelutilannetta ja siinä on tietty aihe eli teema (Eskola & Suoranta 1999, 87).

Käytimme opinnäytetyön yhtenä aineistonkeruumenetelmänä avointa haastattelua, joka tapahtui valokuvan avulla. Ikäihminen valitsi haluamansa valokuvauksen kohteen, jonka yhdessä kuvasimme. Kohdetta valittaessa kysyimme ikäihmiseltä ”Mikä on mukavaa Terhokerhossa?”. Valokuvan ottamisen jälkeen ikäihminen sai sanoittaa sen ja kertoa, millaista toiminta on lasten kanssa sekä kertoa omista kokemuksistaan. Haastattelussa käytimme seuraavia kysymyksiä:

- Mikä on mukavaa Terhokerhossa?
- Millaista on toiminta lasten kanssa?
- Millaisia ovat kokemuksesi Terhokerhosta?

Valokuvaus ja haastattelu tehtiin jokaisen kanssa erikseen rauhallisessa ympäristössä. Haastattelu oli avoin keskustelutilanne, johon oli ennalta määritelty muutama kysymys. Koska taustatietoja oli Terhokerhon toiminnasta ja osallistujista melko vähän, niin kysymykset olivat yleisluontoisia ja tilanne pyrittiin pitämään avoimena keskusteluna. Haastattelut onnistuivat mielestämme hyvin ja saimme monipuolista kokemustietoa.

Haastattelu valokuvan avulla antoi tietoa, jota ei pelkällä haastattelulla olisi välttämättä saatu. Valokuva itsessään kertoi jo vastauksen kysymykseen, jonka haastateltava täydensi. Osa haastateltavista mietti hetken kuvauksen kohdetta, toisille se oli itsestään selvä. Valokuvat ja vastaukset olivat ainutlaatuisia ja saimme niiden kautta erilaisia tarinoita ikäihmisten kokemuksista.

9.3 Aineiston luokittelu ja analysointi

Tutkimuksen ydin on aineiston analysointi, tulkinta ja johtopäätökset. Analyysivaiheessa selviää, millaisia vastauksia saatiin tutkimuskysymyksiin. Aineisto on tärkeää analysoida mahdollisimman pian keräämisen jälkeen, jotta sitä voidaan tarvittaessa täydentää. On hyvä valita sellainen analysointitapa, joka tuo parhaiten vastauksen tutkimuskysymyksiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 221, 223.) Analyysivaiheessa aineisto muutetaan käsiteltävään muotoon, jolloin käytetään luokittelua ja teemoittelua. Luokittelussa yhdistetään samaa tarkoittavat asiat, joilla on yhteinen tekijä, mutta aineiston laadullisen sisällön tulee pysyä samana. Teemoittelussa tiettyjen teemojen alle kootaan samankaltaiset kohdat aineistosta. (Kananen 2008, 89–91, 94.)

Jokaisesta Terhokerhosta on havainnoinnin avulla saatua aineistoa yhteensä kuusi havainnointilomaketta. Lisäksi haastateltavilta saatuja valokuvia on seitsemän kappaletta ja niihin liittyviä vastauksia yhteensä neljä sivua. Käsikirjoitetut muistiinpanot litteroitiin sanasta sanaan tietokoneella tekstimuotoon, jolloin saatiin havainnoinnin ja haastattelun avulla kerättyä tietoa kuusi sivua. Tämän jälkeen aineistoa analysoitiin seuraavasti

1. aineistoon perehdyttiin ja analysointivaiheessa etsittiin aineistosta samankaltaisuuksia liittyen tiettyihin teemoihin
2. aineisto luokiteltiin tiettyjen teemojen mukaan, jotka olivat lapsen kanssa toimiminen ja kohtaaminen, ikäihmisen kokemustiedon välittyminen ja ikäihmisen kokemus Terhokerhosta. Teemat nousivat esille havainnointirungosta
3. aineistoa verrattiin opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin
4. samankaltaisuuksia etsittiin tiettyjen pääteemojen mukaan, jotka olivat sukupolvien kohtaaminen, ikäihmisen rooli Terhokerhossa ja ikäihmisten kokemukset Terhokerhosta
5. yksityiskohtaisempien alateemoja pohdittiin ja etsittiin samankaltaisuuksia sekä havainnointi- ja haastattelutulokset yhdistettiin alateemojen alle
6. vastauksista pyrittiin löytämään oleelliset sitaatit
7. tulokset aukikirjoitettiin ja tehtiin johtopäätöksiä.

10 Sukupolvien kohtaaminen Terhokerhossa

Havainnoimalla saatiin tietoa ikäihmisen ja lapsen kohtaamisesta. Haastattelulla saatiin ikäihmisen kokemuksia lasten kanssa toimimisesta Terhokerhossa. Havainnollistamme tuloksia käyttämällä suoria lainauksia, jotka on sisennetty sekä niihin liittyviä valokuvia. Haastattelun tulokset täydentävät havainnoinnin avulla saatuja tuloksia. Molemmista löytyy samankaltaisuuksia, joten ne voidaan yhdistää samojen teemojen alle.

10.1 Ikäihmisen ja lapsen vuorovaikutus Terhokerhossa

Havainnoimme, että ikäihmiset olivat useimmiten aloitteentekijöitä kohdatessaan lapsen tai vanhemman, mutta myös lapset ottivat kontaktia ikäihmisiin tai ohjaaja mahdollisti kohtaamisen. Vuorovaikutus eri sukupolvien välillä oli sekä sanatonta että sanallista. Ikäihmiset kuuntelivat ja keskustelivat lasten kanssa tai olivat vain läsnä ja seurasivat vierestä. He kokivat molemmat tavat mielekkäinä. Liikuntapainotteisessa Terhokerhossa havainnoimme selkeästi sanattoman viestinnän, esimerkiksi salibandyn tiimellyksessä. Ikäihmisen mielestä kohtaaminen Terhokerhossa luo yhteisöllisyyttä ja, että hänellä on paljon annettavaa. Haastattelussa tuli esille, että lapsen läheisyys oli ikäihmisille tärkeää, mutta hyvä kokemus syntyi jo siitä, kun he näkivät lapset innostuneina ja tyytyväisinä.

Olen tavannut kuvan lapsen yhden kerran aikaisemmin ja nyt hän pyysi päästä syliin uudestaan (kuva 4).

Kuva 4. Mies ja lapsi. (Kuva: Sari Mahonen ja Maarit Nykänen.)

Mielestäni liikuntasali on hyvä asia, koska sinne mahtuu enemmän ihmisiä ja on tilaa liikkua (kuva 5).

Kuva 5. Liikuntasali. (Kuva: Sari Mahonen ja Maarit Nykänen.)

Havainnoimme, että Terhokerhoissa kohtaaminen oli usein auttamista ja neuvomista, kehumista, innostamista, kannustamista, kiittämistä ja pelaamista sekä yhdessä olemista. Ikäihmiset olivat kiinnostuneita lasten tekemisistä, esimerkiksi askartelusta ja leikeistä. He pyysivät lapsia mukaan peliin ja neuvoivat tarvittaessa muita sukupolvia. Myös lapset neuvoivat ikäihmisiä, kun he eivät osanneet jotain asiaa, kuten Terhopassin teossa tai lautapeliä pelattaessa.

Tekeminen ja lasten innokkuus antavat minulle iloa (kuva 6).

Kuva 6. Kädet ja piparimuotti. (Kuva: Sari Mahonen ja Maarit Nykänen.)

Minusta parasta lasten kanssa on toimiminen ja niistä syntyvät muistot.

Ikäihmiset kokivat kohtaamisen mukavaksi iästä ja fyysisestä kunnosta riippumatta, koska heillä oli mahdollisuus leikkiä lasten kanssa tai vain seurata vierestä. Terhokerhoon tulo oli ikäihmisten mielestä mukava irtautuminen kotoa ja arkiaskareista. Toiminta oli yhteistä tekemistä ystävien ja tuttujen kanssa, mutta myös uusien ihmisten kohtaamista.

Mielestäni toiminta on mukavaa vaikka lapsi on vieras (kuva 7).

Kuva 7. Lapset. (Kuva: Sari Mahonen ja Maarit Nykänen.)

Toiminnassa kohtasivat myös toisilleen vieraat ikäihmiset ja lapset sekä heidän vanhempansa. Vuorovaikutus oli keskustelua ja yhdessä toimimista, mutta myös fyysinen läheisyys oli tärkeää. Kaikista ikäihmisistä kokemus Terhokerhosta oli positiivinen ja he tulevat sinne uudestaan.

10.2 Ikäihmisen rooli Terhokerhossa

Havainnoimme, että ikäihmiset olivat Terhokerhoissa auttajia, neuvojia, ohjaajia, leikittäjiä ja joukkueen jäseniä. Ikäihmiset pelasivat lasten kanssa ja pyysivät muitakin mukaan. Kun ikäihmiset neuvoivat karjalanpiirakan teossa, he kyselivät lasten toivomuksia ja antoivat lapselle tunteen, että hän on tervetullut ja hänet on huomioitu. He keskittyivät yhteen lapseen kerrallaan, mutta myös mukaan tullut vanhempi huomioitiin. Ikäihmisen rooli oli olla ohjaajana ja kontrolloijana, esimerkiksi pallopeleissä ja muissa peleissä.

Saan liikkua ja liikuttaa muita. Leppoisaa kisailua.

Mielestäni täällä Terhokerhossa jokainen saa olla sellainen kuin on.

Yksi tärkeä ikäihmisen rooli oli innostaa ja kannustaa lapsia toiminnassa. Havainnoimme, että ikäihmiset ovat myös fyysisen kontaktin ja läheisyyden antajia, vaikka lapsi olikin vieras. Toisten ikäihmisten lastenlapset asuvat kauempana, joten heistä oli mukava tulla Terhokerhoon niin sanotusti harjoittelemaan lasten kanssa olemista, jottei se unohtuisi.

Minusta parasta on lasten kanssa toimiminen, josta saa parhaita elämänkokemuksia (kuva 8).

Kuva 8. Lapsi ja kädet. (Kuva: Sari Mahonen ja Maarit Nykänen.)

Terhokerhossa saan uusia näkemyksiä ja mieleen tulee omien aikuisten lasten lapsuus.

Ikäihmisten rooleja olivat ohjaajan, leikittäjän ja innostajan roolit. Tärkeää oli myös fyysinen kontakti ikäihmisen ja lapsen välillä, vaikka lapsi olikin vieras.

10.3 Ikäihmisen tietotaidon siirtäminen Terhokerhossa

Havainnoimme, että se, millaista kokemustietoa ikäihmiset välittävät lapsille ja vanhemmille riippuu Terhokerhon toiminnasta. Ikäihmiset kannustivat kohteliaisuuteen ja toisten huomioimiseen pyytämällä kaikkia halukkaita mukaan peliin. Karjalanpiirakanpaistossa ikäihmiset näyttivät alusta alkaen konkreettisesti mitä tulee tehdä, joten tämä taito välittyi sekä lapselle että vanhemmalle.

Mielestäni lapset ovat fiksuja ja uskaltavat sanoa mielipiteensä, mutta ottavat myös niin sanotusti onkeensa.

Minusta on hyvä, että toiminnan ympärillä on teema ja että se on ohjattua.

Havainnoimme, että joukkuepeleissä ikäihmiset antoivat käskyjä ja rajoituksia sekä sääntöjä, jotta pelit sujuisivat turvallisesti. Kokemustiedon välittäminen on tällöin pelisääntöjen siirtämistä lapselle.

Minulle on tärkeää välittää omaa osaamistani ja nähdä lasten onnistuminen, koska kaikki ovat eritasoisia liikkujia. Olen ollut aikaisemmin aktiivinen koripallon pelaaja, mutta urheiluvamman vuoksi en ole pystynyt pelaamaan vuosiin. Kaikkein tärkeintä minulle on juuri koripallon pelaamisen opettaminen (kuva 9).

Kuva 9. Koripallo. (Kuva: Sari Mahonen ja Maarit Nykänen.)

Terhokerhoissa oli tietty teema, joten tietotaidon välittyminen riippui siitä. Tietotaidon siirtäminen oli tietyn taidon siirtämistä ja käytöstapojen opettaminen, jotka välittyivät leikkimisen ohessa.

10.4 Kolmen sukupolven kohtaaminen Terhokerhossa

Havainnoimme, että kaikki sukupolvet toimivat yhdessä niin liikkuen, leipoen kuin leikkien. Ikäihmisten mielestä kohtaukset Terhokerhoissa loivat tilanteita, joissa lapset tottuivat vanhempiansa lisäksi myös muihin aikuisiin sekä iäkkäämpiin ihmisiin. Näin useampi sukupolvi toimi yhdessä ja kohtasi toisensa.

Koen sukupolvien yhdistämisen hyvänä asiana ja se on erittäin mielenkiintoista.

Olen huomannut, että kokemus on mukava myös vanhemmille.

Mielestäni on hyvä, että lasten äidit saavat olla ja keskustella vapaasti toistensa kanssa, kun me mummit touhuamme lasten kanssa.

Minusta parasta yhdessä tekemisessä on se, että eri sukupolvet toimivat yhdessä.

Olen huomannut, että lapset rauhoittavat pelitilanteita.

Eräässä Terhokerhossa tutustuimme ikäihmiseen, joka muista poiketen painotti haastattelun aikana kolmen sukupolven yhteyttä. Hän halusi valokuvata vanhemman ja isovanhemman kohtaamista (kuva 10).

Kuva 10. Nukke. (Kuva: Sari Mahonen ja Maarit Nykänen.)

Vaikka Terhokerhojen ajatuksena on ikäihmisen ja lapsen kohtaaminen, tapaavat niissä kuitenkin kolme sukupolvea. Myös haastatteluissa tuli esille eri sukupolvien kohtaamisen merkitys ikäihmiselle.

11 Lopuksi

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää, millaista on sukupolvien kohtaaminen Terhokerhossa sekä ikäihmisten kokemuksia lasten kanssa toimimisesta Terhokerhossa. Onnistuimme mielestämme saamaan sekä uudenlaista tietoa eri sukupolvien välisestä kohtaamisesta että ikäihmisten kokemuksista. Tulokset antavat arvokasta tietoa sekä hankkeelle että mahdollisille uusille toimijoille. Tärkeää on, että Koko Suomi leikkii -hanke saa kokemustietoa vielä kun sen hankeprosessi on kesken, jolloin tietoa voidaan hyödyntää toiminnan kehittämiseksi. Saimme myös itse uudenlaista kokemusta havainnoinnista ja haastattelusta sekä tietoa tulevaa työuraa silmälläpitäen.

Terhokerhojen toiminnassa tavoitteena on mahdollistaa ikäihmisen ja lapsen välinen kohtaaminen. Kohtaaminen saattoi muodostua luonnostaan, jolloin lapsi ei tarvinnut vanhemman tukea. Silloin kun vanhempi oli mukana toiminnassa, näyttyi kolmen sukupolven kohtaaminen. Tunnelma ja ilmapiiri Terhokerhoissa oli-

vat mukaansatempaavia ja leppoisia sekä kaikki osapuolet huomioivia. Terhokerhojen ohjaajista huomasi, että he tekevät aitoa työtä ja ovat täydellä sydämellä mukana toiminnassa.

11.1 Johtopäätökset

Tässä luvussa vertaamme opinnäytetyöhön saatuja tuloksia edellä käsiteltyyn teoriaan. Mielestämme olemme löytäneet hyvin teoriaa, johon olemme voineet verrata tuloksia. Tulokset ovat hyvin samankaltaisia verrattuna aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta.

Perhesukupolvea voidaan määritellä joko biologisen sukulaisuuden tai sosiaalisten roolien kautta. Olipa kyse uusio-, adoptio- tai sateenkaariperheistä niin lapset ovat yksi sukupolvi, vanhemmat toinen ja isovanhemmat kolmas. (Saarenheimo ym. 2014, 82.) Aineistonkeruuvaiheessa kohtasimme sekä perhesukupolvia että yhteiskunnallisia sukupolvia. Terhokerhoissa oli isovanhempia lastenlastensa kanssa sekä vanhempia lastensa kanssa, mutta myös ikäihmisiä, jotka tulivat toimimaan yhdessä vieraiden lasten ja vanhempien kanssa. Terhokerhoissa kohtasivat kolme sukupolvea, joilla ei useimmiten ollut sukulaisuussuhdetta. Terhokerhoissa mahdollistuu vieraidenkin ikäihmisten ja lasten kohtaaminen, koska nykyään perhesukupolvea määritellään monella tavalla.

Sukupolvia voidaan tarkastella myös elämäkokemusten näkökulmasta, jolloin eri ikäryhmillä on samanlaisia kokemuksia tietystä elämän ajankohdasta (Saarenheimo ym. 2014, 83). Yhteiskunnallinen sukupolvi näkyi Terhokerhoissa sekä vanhempien että ikäihmisten kohdalla kokemustiedon vaihtamisena. Äidit saivat keskustella rauhassa keskenään heille tärkeistä asioista. Kokemuksia vaihdettiin myös ikäihmisen ja vanhemman välillä, koska lapsi oli toiminnassa heille yhdistävä tekijä. Ikäihmiset olivat suurin piirtein samaa ikäsuukupolvea ja he jakoivat samankaltaisen tietotaidon. Terhokerhoissa ikäihmiset sekä lapset ja heidän vanhempansa muodostivat omat ryhmänsä, jotka sitten kohtasivat yhteisen toiminnan kautta.

Sukupolviketjun koetaan antavan tukea ja ohjausta sukupolvien elämään (Saarenheimo ym. 2014, 105). Terhokerhojen toiminnassa ikäihmiset, lapset ja vanhemmat antoivat toisilleen ohjausta ja tukea, esimerkiksi peleissä ja leikeissä ohjaus on molemminpuolista.

Ajan saatossa isovanhemmuuden rooli on muuttunut vanhemmuuden myötä. Ennen aikuisella oli niin sanotusti ylivalta, joka on nyt muuttunut vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteeksi. (Korhonen 2006, 55.) Terhokerhoissa toiminta on sellaista, että ikäihmisen ja lapsen välillä on ennemminkin vuorovaikutussuhde kuin hoitosuhde ja kohtaamiseen liittyy paljon läheisyyttä ja hellyyttä. Fågel & Rotkirch (2010, 96) kuvailevat isovanhemmuuden roolia lasten elämässä rauhalliseksi turvasatamaksi. Terhokerhoissa ikäihmiset omalta osaltaan varmistavat, että ympäristö, jossa leikitään, on lapsille turvallinen paikka. Tällöin myös ikäihmisen ja vanhemman välille voi syntyä luottamusta.

Ihmisen kolmanteen ikään liittyy aktiivinen ja toimelias elämäntyyli, jolloin matkustellaan ja harrastetaan paljon. Tässä iässä on mahdollisuus viettää enemmän aikaa lapsenlasten kanssa tai ottaa osaa vapaaehtoistyöhön, jossa tavataan lapsia ja nuoria. (Saarenheimo ym. 2014, 56, 59.) Terhokerhoissa kohtaamme ikäihmiset kuuluivat niin sanottuun kolmanteen ikään. Nämä ikäihmiset ovat aktiivisia ja toimintakykyisiä eläkeläisiä. Terhokerhoissa heillä on mahdollisuus osallistua toimintaan, joka ei kuitenkaan ole pois omilta lapsenlapsilta. Ikäihmisellä on tarve jakaa omaa osaamistaan lapsille, varsinkin silloin kun hänellä ei ole omia lapsenlapsia.

Isovanhemmat ja lapsenlapset saattavat asua kaukana toisistaan. Tällöin lapsella olisi hyvä olla iäkkäämpiä tuttavuuksia, jotka rikastuttavat häntä elämäkokemuksillaan. Nämä varamummit ja -vaarit saavat uusia kokemuksia, iloa elämään ja tärkeitä ihmissuhteita. Parhaassa tapauksessa suhde toimii läpi elämän eli lapset auttavat tarvittaessa myös mummoa tai vaaria. (Saarenheimo 2013, 31–32.) Terhokerhossa törmäsimme myös varamummo ja -vaari ilmiöön. Esimerkiksi eräällä ikäihmisellä ei ole omia lapsenlapsia, joten hän jakoi taitojaan vieraille lapsille. Myös vieraalle ikäihmiselle ja lapselle voi syntyä hyvinkin läheinen kiintymyssuhde. Terhokerhoon osallistuvilla ikäihmisillä omat lapset ja lapsenlapset

saattavat asua kauempana tai jopa ulkomailla. Tällöin he halusivat jakaa vieraille lapsille omia perinteitään, luoda turvallisuuden tunnetta ja antaa omaa aikaansa sekä lapsille että vanhemmille.

Lapsen ja isovanhemman läheinen suhde syntyy, kun he tapaavat usein ja tekevät asioita yhdessä. Tällöin molempien hyvinvointi lisääntyy ja isovanhemmuus tuo tyytyväisyyttä ikäihmisen elämään. (Rotkirch ym. 2010, 6.) Terhokerhoissa ikäihmiset kokivat läheisyyttä lasten kanssa sekä iloa lasten innostuneisuudesta ja tyytyväisyydestä. Terhokerhoon tulo merkitsee ikäihmiselle kotoa pois lähtemistä ja irtautumista arjesta. Lapset saivat ikäihmisiltä uudenlaisia kokemuksia ja tietotaitoa, esimerkiksi karjalanpiirakoiden teosta. Lisäksi lapset tottuivat muihin aikuisiin ja ikäihmisiin, mikä voi osaltaan tukea vanhuskuvan muodostumista.

Tärkeää on, että ikäihmiset saavat jakaa kokemuksiaan lapsille, jolloin myös lapset saavat mahdollisuuden tutustua entisiin elämäntapoihin ja arvoihin. Näin lapsi oppii ymmärtämään, että ikäihminenkin on ollut joskus lapsi. Ikäihmisen niin sanottu hiljainen tieto siirtyy lapsille kiinnostavina tarinoina, jolloin hän voi olla menneisyyden asiantuntija, kulttuurin juurruttaja ja lenkki sukupolvien ketjussa. tarinat mahdollistavat vuoropuhelun eri sukupolvien välillä. (Hohenthal-Antin 2009, 102–103.) Terhokerhoissa ikäihmiset leikkivät ja pelasivat lasten kanssa, jolloin hiljainen tieto siirtyi toiminnan kautta. Tiedon ja taidon siirto saattaa olla sellaista toimintaa, mitä vanhemmat eivät välttämättä osaa, esimerkiksi karjalanpiirakoiden teko tai jokin joukkuepeli. Terhokerhoissa ikäihmisen rooli oli ennemminkin toiminnallinen ja vastuu lapsen hoidosta on vanhemmalla. Toiminta ikäihmisen ja lapsen välillä oli kiireetöntä ja huoletonta, yhteistä laatuaikaa.

Sukupolvityö tarkoittaa vuorovaikutussuhteiden edistämistä eri sukupolvien kesken (Suomi 2013, 179). Sukupolvityö yhdistää eri-ikäisiä ihmisiä ja lähentää sukupolvia toisiinsa. Tärkeää on, että eri-ikäiset pystyvät ymmärtämään toisiaan. Esimerkiksi päiväkodit voisivat tehdä yhteistyötä ikäihmisten palvelutalojen tai seniorijärjestöjen kanssa. Lapsille ja ikäihmisille voidaan järjestää muun muassa yhteisiä liikunta- ja ulkoiluhetkiä, laulamista, kädentaitojen opettelua tai leipomista. (Saarenheimo 2013, 53.)

Terhokerhot ovat eri järjestöjen ja muiden yhteistyökumppaneiden mahdollistamia kohtaamispaikkoja eri sukupolville. Terhokerhot ovat luonnollisia kohtaamispaikkoja, joissa yhteisen tekemisen kautta luodaan vuorovaikutusta. Havainnoimme, että kerhoissa eri sukupolvien yhdistäminen onnistui ja tiedonsiirtoa ikäihmiseltä lapselle tapahtui, olivatpa osallistujat sitten tuttuja tai tuntemattomia toisilleen. Terhokerhot itsessään mahdollistavat hyvinkin erilaisen toiminnan ikäihmisten ja lasten välillä, koska toiminnalla ei ole ulkopuolelta määriteltyjä raameja, kuten esimerkiksi päiväkodeilla.

Mielestämme kerhojen toiminta on mielekästä ja hyödyllistä kaikkien osallistujien kannalta. Yksi kerhojen periaatteista onkin huomioida osallistujien toiveet ja tarpeet. Terhokerhoissa toiminta on sellaista, että niihin on helppo tulla eikä se velvoita mihinkään. Mielestämme Terhokerhoissa rakentuu yhteisöllisyys, kun eri sukupolvet jakavat kokemuksia keskenään.

Terhokerhojen toiminta tapahtuu arjen kiireiden ulkopuolella, jolloin sukupolvilla on mahdollisuus rauhalliseen ja kiireettömään yhdessäoloon. Terhokerho on esimerkki sukupolvien välisestä vuoropuhelusta, jossa varamummit ja -vaarit jakavat tarinoitaan. Antaminen on molemminpuolista, eli lapset saavat ikäihmiseltä perinnetietoa ja läheisyyttä ja ikäihmiset mielihyvää, elämänkokemuksia, muistoja ja iloa. Saamiemme havaintojen ja ikäihmisten kokemusten myötä kyseiset Terhokerhot ovat mielestämme onnistuneet tavoitteissaan, jotka Koko Suomi leikkii -hanke on asettanut valtakunnallisesti.

Seppänen (1996) kertoo VARPU-projektin loppuraportissa, mitkä asiat olivat merkityksellisiä ikäihmisille ja lapsille. Ikäihmisille positiivisia asioita olivat lasten iloisuus ja avoimuus, myös leikkien seuraaminen oli mukavaa. Ikäihmiset saivat lapsilta elämäniloa ja lapset puolestaan kokemusta ikäihmisten kanssa toimimisesta ja ymmärrystä ikääntymisestä. Ikäihmiset lisäsivät lasten turvallisuuden tunnetta sekä opettivat käytöstapoja. (Seppänen 1996.) Projektista saadut tulokset vastaavat myös opinnäytetyömme tuloksia ja ovat hyvin samankaltaisia.

11.2 Kokemukset aineistonkeruusta

Havainnointi havainnointirungon avulla oli melko helppoa. Sen avulla pystyi keskittymään oleellisiin asioihin. Kohtaamistilanteet lähtivät etenemään samantyyliisesti, eli kuka teki aloitteen ja niin edelleen. Ikäihmisen ja lapsen kohtaamistilanteessa havainnoitiin esimerkiksi toimintaa, kuuntelua ja vuorovaikutusta sekä sitä, miten tieto/taito välittyi lapselle. Havainnointi loppui joko silloin kun kohtaaminen loppui tai kun koimme saaneemme riittävästi tietoa. Havainnoimme yhtä kohtaamista kerrallaan ja sitten siirryimme seuraavaan.

Mielestämme havainnointi oli oikeanlainen menetelmä ikäihmisen ja lapsen kohtaamisen tarkkailemiseen, koska se mahdollisti kaikkien aistien käytön. Tilanteessa havainnoimme sekä itse toimintaa että sen aikana syntynyttä keskustelua, vuorovaikutusta. Haasteena koimme jossakin tilanteissa ylimääräisen melun, joka syntyi muusta toiminnasta. Oma sijoittuminen kerhotilassa piti huomioida, jotta ei ole liian kaukana kohtaamistilanteesta tai liian lähellä, jolloin läsnäolomme häiritsisi havainnoitavia. Helppointa oli silloin, kun tilassa sai liikkua vapaasti. Aluksi istuimme tietyssä paikassa vierekkäin, jolloin melu vaikutti. Jatkossa siirryimme tilassa tarpeen mukaan ja eri puolille tilaa. Vaikka emme käyttäneet havainnointirunkoa kuin ensimmäisillä kerroilla, niin havainnointia tapahtui kaikilla kerroilla.

11.3 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyön aineiston hankintaan ja julkistamiseen liittyy aina tutkimuseettisiä periaatteita, joita ovat esimerkiksi tutkimusaiheen valinta, tutkittavien henkilöiden kohtelu ja tutkimustyössä epärehellisuuden välttäminen. Tutkimusaiheen valinnassa on tärkeää huomioida, kenen ehdoilla se valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Kun tutkimuksen kohteena on ihmisiä, niin on hyvä huomioida henkilöiden suostumus, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä osallistumiseen liittyy. (Hirsjärvi ym. 2009, 23–25.)

Opinnäytetyön aiheen valinta perustui omaan mielenkiintoomme aiheesta, sen ajankohtaisuuteen sekä selkeään tarpeeseen toimeksiantajan puolelta. Opinnäytetyön aineistonkeruuseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja tutkittavilta pyydettiin kirjallinen lupa kaikkeen kerättyyn aineistoon ja valokuvaan.

Eettisyys voidaan jakaa kolmeen ongelmaryhmään: mistä kirjoitetaan, miten kirjoitetaan ja missä muodossa tulokset julkistetaan. Opinnäytetyön tekijän tulee tehdä vain se, mitä on kertonut kohderyhmälle opinnäytetyön nimissä tekevänsä. Joten myös raporttiin tulee kirjoittaa vain sellaisia asioita, joista on ennalta sanottu. Tekijän tulee muistaa pitää vaitiololupaus ja salassapitovelvollisuus, näin kunnioitetaan ja suojellaan kohderyhmäläisten yksityisyyttä. Tekijän tulee käyttää, käsitellä ja säilyttää aineistoa kohderyhmän kanssa sovitulla tavalla. Jos kohderyhmästä käytetään raportissa esimerkiksi valokuvia, tulee heiltä saada kirjallinen lupa niiden käyttöön. Tekijän on hyvä tarkkailla havainnointiaan myös eettisessä mielessä, onko hän tehnyt havainnoinnit yksityishenkilönä vai opinnäytetyön tekijänä. (Vilkkä 2007, 113–114, 116.)

Kerroimme opinnäytetyön jokaiselle kohderyhmän jäsenelle henkilökohtaisesti ensimmäisellä kerralla opinnäytetyön tavoitteista, mitä teemme ja rooleistamme. Kohderyhmän jäsenet olivat tietoisia siitä ketä havainnoidaan ja miksi. Aineisto kerättiin ja käsiteltiin täysin nimettömänä, olimme kiinnostuneita tutkittavien kokemuksista, joten henkilötiedoilla ei ole merkitystä tulosten kannalta. Käytimme havainnoinnissa havainnointirunkoa, joten havainnoinnit liittyivät tiettyihin asioihin, jolloin roolimme pysyi opinnäytetyöntekijöinä. Toimeksiantajan vastuulla on toimittaa valmis raportti Terhokerhojen vastuuhjaajille, jotka voivat halutessaan välittää sen luettavaksi kohderyhmän jäsenille. Painotimme vaitiolovelvollisuutta saatekirjeessä ja jokaisella osallistumiskerralla.

Kanasen (2008, 133) mukaan opinnäytetyöntekijä joutuu eettisten kysymysten eteen koko opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa, kuten tutkimusaihetta ja -menetelmiä valittaessa sekä miettiessä tutkimuksen tavoitteita. Kun tutkimusaihetta valitaan, tulee huomioida opinnäytetyön hyödynnettävyys yhteiskunnallisesti. Opinnäytetyön tuloksia ei tule vääristellä eikä sivuuttaa, vaikka tulokset eivät tyydyttäisikään toimeksiantajaa. (Kanasen 2008, 133–134.)

Opinnäytetyömme ja sen tulokset ovat ajankohtaisia ja hyödyttävät Koko Suomi leikkii -hanketta antamalla tietoa juuri ikäihmisten kokemuksista. Terhokerhoissa tilanteet olivat aitoja ja oikeita, joten havainnot ja haastattelun kautta saadut tiedot olivat luotettavia. Aineisto litteroitiin sanasta sanaan ja luokiteltiin kokonaisuudessaan. Aineistosta ei jätetty pois eikä siihen lisätty mitään. Mielestämme saimme rakennettua hyvän luottamussuhteen kohderyhmän kanssa, koska olimme käyneet kerhoissa useamman kerran ennen haastattelua ja osallistumisestamme oli kerrottu kaikille Terhokerhoihin osallistujille etukäteen. Näin ollen kynnys haastatteluun osallistumisesta oli matalampi ja kohderyhmän jäsen tuli mielellään kertomaan kokemuksistaan.

Opinnäytetyöprosessissa eri vaiheiden dokumentointi on tärkeää, jotta arvioijat pystyvät arvioimaan työn tiedonkeruun, analyysin sekä tulokinnan johdonmukaisuuden ja luotettavuuden (Kananen 2008, 136). Eri vaiheet tulee kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti, esimerkiksi olosuhteet ja paikat, jossa aineistonkeruu tapahtuu, käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät sekä tekijän omat virheelliset tulokset. Opinnäytetyön tekijä voi perustella päätelmiään tulokinnasta kuvilla sekä muilla kuvioilla, jotta lukija pystyy ymmärtämään raporttia paremmin. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–233.)

Opinnäytetyön luotettavuus koostuu siitä, mitä aineistonkeruun aikana on tapahtunut eli menetelmistä, erityispiirteistä, ongelmista ja muista merkityksellisistä seikoista. Luotettavuuteen vaikuttavat kohderyhmän valintaperusteet, tutkimuksen aikataulu, analyysi, eettisyys ja raportointi. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 135–138.) Aineiston aitoutta voi osoittaa sillä, että kohderyhmä on käsittänyt tutkittavan asian ja että he ovat tuoneet esiin omat ajatuksensa, eivätkä ole antaneet haastattelijan ohjailta heitä vastauksissaan (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1996, 153).

Olemme kertoneet opinnäytetyötyössämme tarkasti, mihin olemme etsineet vastauksia, mitä olemme tehneet, missä ja milloin sekä miksi olemme valinneet tämän aiheen. Olemme myös kuvanneet miten keräsimme aineistoa ja mitä keruun aikana tapahtui. Kohderyhmälle kerrottiin mitä olemme tekemässä ja koska haastattelu oli avoin ja kysymyksiä oli vain muutama, niin emme ohjailleet vastauksia

ollenkaan. Haastateltavat saivat kertoa kokemuksistaan avoimesti ja omin sanoin. Aineisto koostuu ennalta päätettyjen Terhokerhojen osallistujien kokemuksista, joita ei mielestämme voi yleistää koko Suomea koskevaksi.

11.4 Oppimisprosessimme ja jatkotutkimusideat

Opinnäytetyöprosessimme alkoi keväällä 2014, jolloin mietimme aiheeksi ”ikäihmisen osallistaminen arkeen”. Kehittämistyönharjoittelujen myötä aihe vaihtui ”ikäihmisen ja lapsen kohtaaminen Terhokerhossa”. Tämä sen takia, että aihe on ajankohtainen ja mielenkiintoinen sekä avaa meille aivan uudenlaisen näkökulman työskentelyyn ikäihmisten parissa, kuten esimerkiksi eri sukupolvien kohtaamisen ja kokemustiedon siirron merkitys. Ehdotettuaamme ajatusta Joensuun Terhokerhon leikkilähetti Inkeri Tiitiselle, hän innostui asiasta ja näin saimme hyväksynnän myös hankkeelta.

Meillä oli ajatuksena, että teemme opinnäytetyön yhdessä kolmannen opiskelijan kanssa, jolla olisi ollut varhaiskasvatuksen näkökulma aiheesta. Kuitenkin suunnitelmavaiheessa meistä riippumattomista syistä tiemme erkanivat, johon olimme hieman pettyneitä. Meistä olisi ollut hyvä, että samassa opinnäytetyössä olisivat kulkeneet rinnan sekä ikäihmisten että lasten kokemukset, mutta käytännön syistä tämä ei ollut mahdollista. Nyt kun tarkastelemme omaa tietoperustaamme, niin varhaiskasvatuksen näkökulman liittäminen aiheeseen ei välttämättä olisi ollut täysin mahdotonta.

Meille oli selvää jo suunnitelmavaiheessa, että opinnäytetyömme on kvalitatiivinen, jonka aineistonkeruumenetelmät sopivat paremmin kokemusten keräämiseen. Varhaiskasvatuksen näkökulman jäädessä pois myös aineistonkeruumenetelmät muokkautuivat lopulliseen muotoonsa. Käsitteiden määrittely oli vielä alkuvaiheessa ja ne saivat lopullisen muotonsa vasta aineiston analysointivaiheessa.

Opinnäytetyösuunnitelman teimme syksyllä 2014, jolloin aikataulu tuntui kiireiseltä, koska meillä oli vielä muitakin opintoja kesken. Halusimme päästä mahdollisimman nopeasti aineistonkeruuvaiheeseen, koska sillä oli myös tiukka aikataulu Terhokerhojen omien aikataulujen myötä. Nyt pohtiessamme asiaa olisi suunnitelman teon voinut aloittaa aikaisemmin alkusyksystä, jolloin olisi ollut enemmän aikaa menetelmien valinnalle.

Aineistonkeruu sujui mielestämme mutkattomasti. Saimme sellaista tietoa, mitä olimme lähteenetkin hakemaan. Meidät otettiin vastaan Terhokerhoissa avoimin mielin ja näin saimme hyvän vuorovaikutussuhteen osallistujiin. Tämä helpotti sekä havainnointia että haastattelua. Kaikki pyytämämme ikäihmiset lähtivät mielellään mukaan kokemusten keruuseen. Hyvä oppimiskokemus on ollut suunnitelmien muuttuminen ja haasteiden sietäminen, menimme vain eteenpäin muokaten omaa toimintaamme.

Vasta analysointivaiheessa meille alkoi hahmottua tarkemmin opinnäytetyöhön tarvittu teoria, joka lähti vuoropuheluun tulosten kanssa. Huomaamatta tuli esiin samankaltaisia käsitteitä, esimerkiksi ikäihmisen ja isovanhemman rooli. Vaikeinta oli hahmottaa mistä analyysivaiheessa oli kyse, tähän auttoi kirjallisuuteen perehtyminen. Tärkein oppimiskokemuksemme tuloksista on, ettei ikäihmisen mielestä ollut merkitystä sillä oliko lapsi oma vai vieras. Sukupolvityön kannalta tämä tieto on merkityksellinen, koska näin ollen Terhokerhojen kaltaista toimintaa olisi hyvä järjestää, ei ole ennako-oletusta siitä, etteivätkö vieras ikäihminen ja lapsi voisi rakentaa vuorovaikutussuhdetta.

Koko opinnäytetyön prosessin ajan saimme teoriasta uudenlaista tietoa ammatillisesti, esimerkiksi sukupolven ja sukupolvityön käsitteistä. Sukupolven käsite on laaja-alainen, ja perehdyttyämme kirjallisuuteen se toi meille uusia näkökulmia. Eri sukupolvien kohtaamiseen ei tarvita biologista sukulaisuussuhdetta, vaan samankaltaiset kokemukset riittävät. Sukupolvityö itsestään oli meille uusi käsite ja se antaa uuden ulottuvuuden työskentelyyn ikäihmisten kanssa. Näitä kokemuksia voimme hyödyntää tulevaisuudessa sosionomeina.

Teimme opinnäytetyötä koko ajan yhdessä, kummallakin oli oma roolinsa. Kirjoitustyötä tehtiin pohdiskellen yhdessä, vuoronperään kirjoittaen ja teoriaa lukien. Jokaisen aineistonkeruukerran jälkeen niin sanotusti refleктоimme yhdessä suullisesti. Keskustelimme muutenkin paljon opinnäytetyöstämme, jolloin saimme tukea toisiltamme mieltä painaviin asioihin ja kysymyksiin. Kumpikin meistä toi oman panoksensa, mielipiteensä ja ajatuksensa esille kaikissa opinnäytetyön vaiheissa, mutta annoimme tilaa myös toisillemme. Yhteistyö on sujunut hyvin.

Hankkeen rahoittaja Suomen kulttuurirahasto on kiinnostunut opinnäytetyömme tuloksista ja haluaa varmasti sille jatkoa. Suomen kulttuurirahasto pystyy hyödyntämään opinnäytetyömme tuloksia Terhokerhojen jatkuvuuden kannalta sekä hankkeen loputtua. Näistä tuloksista toimeksiantaja saa tietoa siitä, että hankkeen tavoitteet ovat toteutuneet ja toiminnassa ollaan oikeilla jäljillä. Mielestämme lapset ovat Terhokerhon toiminnassa suuressa roolissa, joten se, että keskityimme opinnäytetyössämme ikäihmisen kokemuksiin, oli merkityksellistä.

Opinnäytetyössä mukana olleet Terhokerhot olivat vasta aloittaneet toimintansa aineistonkeruuvaiheessa, joten tutkimme osallistujien ensikokemuksia. Jatkossa olisikin tärkeää jatkaa kokemusten keräämistä. Opinnäytetyön voisi jatkossa tehdä myös toisen kohderyhmän, kuten lasten tai vanhempien, näkökulmasta samoissa Terhokerhoissa. Aihe voisi myös keskittyä tarkemmin kolmen sukupolven kohtaamiseen eli siihen mitä eri sukupolvet saavat toisiltaan Terhokerhoissa.

Lähteet

- Bardy, M. & Känkänen, P. 2005. Omat ja muiden tarinat. Ihmisyyttä vaalimassa. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Fågel, S. 2010. Isovanhemmuutta sukupolvien ketjussa-kurkistus suurten ikäluokkien lapsuuteen. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.). Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy. 52–67.
- Fågel, S. & Rotkirch, A. 2010. Mitä lastenlasten kanssa tehdään? Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.). Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy. 80–97.
- Hakonen, S. 2008. Kolmas ikä voimaantumisen aikana. Teoksessa Suomi, S. & Hakonen, S. (toim.). Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy. 153–159.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Hohenthal-Antin, L. 2009. Muistot näkyviksi. Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Juva: WS Bookwell.
- Janhonen-Aburuah, H. 2010. Gone with the Wind? Immigrant Women and Transnational Everyday Life in Finland <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20059/gonewith.pdf?sequence=2>. 20.10.2014.
- Ijäs, K. 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kalliomaa, M. 2008. Muuttuvat mummolat. Teoksessa Cultura oy. Lapsi ja isovanhemmat : puheenvuoroja isovanhemmuudesta. 42–46.
- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivinen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän kirjapaino.
- Koko Suomi leikkii. 2014. Tietoa hankkeesta. <http://www.kokosuomileikkii.fi/hanketiedot/>. 28.10.2014.
- Koskela, H. 2014. Kuinka tavoittaa hoivakodin henki? Valokuva elisitaatio tutkimusmetodina. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (toim.). Moniulotteinen etnografia. Tallinna: Tallinnan kirjapaino. 212–234.
- Koskinen, S., Aalto, L., Hakonen, S. & Päivärinta, E. 1998. Vanhustyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Korhonen, M. 2006. Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. & Rasku-Puttonen, H. (toim.). Kasvatusvuorovaikutus. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy. 51–69.
- Kumpula, S. 2010. Isovanhemmuuden merkityksestä. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.). Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy. 73–79.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus. Anjalankoski: Solver Palvelut Oy.

- Laru, S., Oulasmaa, M. & Saloheimo, A. 2010. Isovanhemmuuden eri muodot ja haasteet. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.). Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy. 105–115.
- Luumi, P. 2008. Isovanhemmat satu- ja tarinaperinteen siirtäjinä. Teoksessa Cultura oy. Lapsi ja isovanhemmat : puheenvuoroja isovanhemmuudesta. 13–24.
- Marin, M. 2007. Tarkastelukulmia ikään ja ikääntymiseen. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen iän sosiologia. Tampere: Juvenes Print. 17–48.
- Martikainen, P. & Uusitalo, E. 2009. Lapset ja vanhukset. Sukupolvien yhteys elämän rikastuttajana. Diakonia ammattikorkeakoulu, Diak Länsi, Pori. Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö.
- Moilanen, J. 2006. Mentorointi ja sukupolvytyö ehkäisevän lastensuojelun käytäntönä. Teoksessa Forsber, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: WS Bookwell Oy. 149–164.
- Nissinen, S. 2007. ”Kyllähän se lapset viehättää aina”. Lasten ja vanhusten vuorovaikutus ja sen merkitys vanhusten hyvinvoinnille. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Parthasarathy, P. & Pies, C. 2008. Photovoice: Giving Local Health Departments a New Perspective on Community Health Issues. http://cchealth.org/topics/community/photovoice/pdf/photovoice_article_2008.pdf. 21.1.2015.
- Reiman-Salminen, K. 2008. Sukupolvienketju kannattelee. Teoksessa Cultura oy. Lapsi ja isovanhemmat: puheenvuoroja isovanhemmuudesta. Espoo: Cosmoprint. 47–57.
- Rotkirch, A. & Fågel, S. 2010. Sukupolvien välistä köydenvetoa. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.). Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy. 33–51.
- Rotkirch, A., Söderling, I. & Fågel, S. 2010. Isovanhemmuuden merkitys korostuu. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.). Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy. 5–9.
- Räsänen, A. & Tarpila, P. 2010.) ”Leikkijä mejän kaa, syyä samassa pöydässä. I´d like you to have a morning tea with us.” Lasten osallisuus päiväkodissa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Saarenheimo, M. 2008 Kokemustieto ja hiljainen tieto ikäihmisten ja yhteisöjen voimavarana. Teoksessa Suomi, S. & Hakonen, S. (toim.). Kulluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: WS Bookwell Oy. 153 - 159. 160–168.
- Saarenheimo, M. (toim.). 2013. Neljän polven treffit. Ikäpolvitoiminnan opas. Sastamala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Saarenheimo, M., Pietilä, M., Maununaho, S., Tiihonen, A. & Pohjolainen, P. 2014. Ikäpolvien taju. Elämänkulku ja ikäpolvet muuttuvassa maailmassa. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Seppänen, R. 1996. Vanhusten perhepäivähoito – yksilöllistä ja joustavaa huolenpitoa. Helsinki: Oy Edita Ab.

- Suomen Kulttuurirahasto. 2014. Terhokerho -käsikirja. Lahti: Esa Print Oy.
- Suomi, A. 2003. Sukupolvi- ja perhetyö. Teoksessa Marin, M. & Hakonen, S. (toim.) Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Juva: WS Bookwell Oy. 179–186.
- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1996. Laadullisen tutkimuksen työpajoja. Rauma: Kirjapaino Oy West Point.
- Söderling, I. 2010. Suuret ikäluokat läpivalaisussa. Teoksessa Fågel, S., Rotkirch, A. & Söderling, I. (toim.). Farkkumummoja ja pehmovaareja – uusia ikkunoita isovanhemmukseen. Forssa: Forssan Kirjapaino Oy. 12–22.
- Tahvanainen, S. 2004. Hiljainen ääni - kuka kuulee masentunutta vanhusta? Teoksessa Kankare, H. & Lintula, H. (toim.). Vanhuksen äänen kuuleminen. Tampere: Tammer-Paino Oy. 137–144.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Ukkonen-Mikkola, T. 2011. Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy-Juvenes Print.
- Vilka, H. 2007. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Toimeksiantosopimus

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIAOTOSOPIMUS

Toimeksiantaja	
Organisaation nimi:	Koko Suomi leikkiä -hanke
Toimeksiantajan edustaja:	Inkeri Tiitinen
Osoite:	Kauppakatu 35, 80100 Joensuu
Puhelinnumero:	0400 225 792
Sähköposti:	inken.tiitinen@punainenisti.fi

Opiskelijan/opiskelijoiden tiedot	
Koulutusohjelma:	Sosiaalialan koulutusohjelma
Opiskelijanumero(t) ja nimi(et):	7267333 Maarit Nykänen / 200054 Sari Mahonen
Puhelinnumero:	040 478 4092 / 0400 885 627
Sähköposti:	maarit.nykanen@edu.karelia.fi / sari.a.mahonen@edu.karelia.fi

Toimeksiannon kuvaus	
Aihe	Ikäihmisten kokemukset Terhokerhosta
Toteutusmuoto	Tutkimuksellinen, menetelmä: haastattelu ja valokuvaus
Aikataulu	Maaliskuun 2015 havainnointi, haastattelu
Kustannusarvio ja kustannusvastuu	Mattakustannukset Hanke osallistuu mahdollisesti (opiskelijoiden omavastuu) mattakustannuksiin

Toimeksiantajan sitoumukset	
Opiskelijoiden ohjaus, yhteydenotto Terhokerhoihin, mahdollisuus valokuvien tulostukseen, kameroiden lainaus	

Opiskelijan sitoumukset	
Aikataulussa pysyminen, opinnäytetyön ohjeiden ja eettisten periaatteiden noudattaminen, tutkimusloppien hankinta, yhteistyötoimeksiantajan kanssa	

Opinnäytetyön ohjaus Karelia-amk:ssa	
Ohjaaja(t):	Heli Mäkkönen Miia Pasanen

Opinnäytetyön julkisuus	
Opinnäytetyö on julkinen asiakirja ja se voidaan julkaista Theseus-verkkokirjastossa.	

Allekirjoitukset	
Päiväys	Opiskelijan allekirjoitus ja nimenselvennys
2.10.2014	Maarit Nykänen MAARIT NYKÄNEN Sari Mahonen
Päiväys	Toimeksiantajan edustajan allekirjoitus ja nimenselvennys
2.10.2014	Inkeri Tiitinen
Päiväys	Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennys
3.11.2014	Miia PASANEN

Saatekirje

Talvinen tervehdys,

olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Karelia-ammattikorkeakoulusta ja opinnäytetyön aiheemme on "Ikäihmisten ja lasten kokemukset Terhokerhon toiminnasta".

Terhokerhon toiminnan kannalta on ensiarvoisen tärkeää saada kerättyä juuri kerhoissa kävijöiden kokemuksia, joten siitä syystä opinnäytetyömme vastaa Koko Suomi leikkii -hankkeen tavoitteita. Saadaksemme tietää kokemuksistanne tulemme käyttämään tutkimuksessamme havainnoinnin ja valokuvaamisen sekä haastattelun menetelmiä.

Osallistumme Terhokerhon toimintaan kolme kertaa

1. kerralla havainnoimme ja olemme mukana toiminnassa
2. kerralla havainnoimme ja otamme yhdessä valokuvia
3. kerralla haastattelut valokuvia apuna käyttäen

Saamamme aineisto eli tieto kokemuksista tullaan käsittelemään niin, ettei siitä pystytä tunnistamaan henkilöitä. Lisäksi valokuvat tulevat vain opinnäytetyöntekijöiden ja kerholaisten käyttöön, jolloin ne eivät mene kerhosta eteenpäin. Olemme vaitiolovelvollisia koskien kaikkea samaamme tietoa.

Saamiamme tietoja käsittelemme ilman, että kenenkään henkilötiedot tulevat esille. Tärkeintä on koko ryhmän kokemukset, eivät niinkään yksilön. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Jos joku ei siihen kuitenkaan halua osallistua niin hän voi ilmoittaa siitä kerhon ohjaajalle tai meille.

Tapaamisiin,

sosionomiopiskelijat

Sari Mahonen
Maarit Nykänen
KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Havainnointirunko

Vuorovaikutus ikäihmisten ja lasten välillä. Havainnoimme yhtä vuorovaikutustilannetta kerrallaan.

	Ikäihminen	Lapsi	Ohjaaja
Kenestä lähtöisin			
Aloite ja miten reagoi kontaktiin			
Kohtaaminen esim. kunnioitus, arvostus, kuuntelu, toiminta, sanaton vuorovaikutus			
Miten ikäihmisen olemassa oleva tieto ja taito välittyy lapselle? Vai välittyykö?			
Muuta huomioitavaa			

Käytetyt aineistonkeruumenetelmät

Tarkkaileva havainnointi

- ensimmäisellä kerralla Terhokerhoissa
- kerrotaan miksi ollaan tultu, mitä tehdään
- havainnoidaan havainnointirungon avulla
- havainnoimme
 - vuorovaikutusta: kohtaaminen, kenestä on lähtöisin, kuka tekee aloitteen, millaista se on, välittääkö ikäihminen omaa olemassa olevaa tietoaan ja taitojaan lapselle

Valokuvaus ja haastattelu

- toinen ja kolmas kerta Terhokerhoissa
- osallistujat ottivat tai otettiin yhdessä valokuvan asiasta josta pitävät ja kertovat siitä seuraavien kysymysten avulla:
 - Mikä on mukavaa Terhokerhossa?
 - millaista on toiminta lasten kanssa?
 - millaisia ovat kokemuksesi Terhokerhosta?